

TEM raportteja 2/2013

Katse pohjoiseen

Toimenpide-ehdotukset

Alueosasto

11.1.2013

Työryhmän asettaminen ja tehtävät

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 19.8.2011 alueen elinkeinoelämän ja muiden toimijoiden, tutkimus- ja koulutuslaitosten ja hallinnon edustajista koostuvan Itä- ja Pohjois-Suomi – työryhmän valmistelemaan hallitusohjelmassa mainittua Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämissuunnitelmaa. Työryhmän tehtävänä oli aiemmin valmistuneitten analyysien ja ehdotusten pohjalta valmistella määritellä strategia ja toimenpiteet Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämiseksi sekä määritellä EU:n alue- ja rakennepolitiikan rooli tässä työssä. Työn tavoitteena oli ohjata selkeästi ja vahvasti sekä kansallisella että EU – rahoituksella tapahtuvaa alueellista kehittämistä Itä- ja Pohjois- Suomessa vuonna 2014 alkavalla uudella rakennerahastokaudella.

Työryhmän puheenjohtajana oli kansanedustaja Jouni Backman.

Työryhmän jäseniä olivat arktinen suurlähettiläs Hannu Halinen ulkoasiainministeriöstä, hallituksen puheenjohtaja Johanna Ikäheimo Lappset Group Oy:stä, europarlamentaarikko Riikka Manner, kunnanjohtaja Anna Mäkelä Kittilästä, toimitusjohtaja Mikko Niini Aker Arctic’sta, konsultti Arto Ojala, toimitusjohtaja Miia Porkkala, Rukakeskus ja Pyhätunturi Oy:stä, oopperalaulaja Johanna Rusanen-Kartano, kansanedustaja Juha Sipilä, toimitusjohtaja Juha Tanskanen Pohjolan Myllystä, kaivos- ja kivialan toimialapäällikkö Maija Uusisuo Lapin liitosta, kehittämisjohtaja Marko Varajärvi Lapin liitosta, rehtori Perttu Vartiainen Itä-Suomen yliopistosta, tutkimusprofessori Leena Yliniemi Oulun yliopistosta ja rehtori Mauri Ylä-Kotola Lapin yliopistosta.

Työryhmän pääsihteerinä toimi aluksi Janne Antikainen (19.8. - 31.12.2012) Aluekehitysosastolta ja 20.1.2012 - 30.6.2012 välisenä aikana teollisuusneuvos Antti Valle elinkeino- ja innovaatio-osastolta, jonka jälkeen työryhmälle ei nimetty uutta pääsihteerä. Sihteeristöön kuului aluekehitysjohdaja Satu Vehreävesa Pohjois-Savon maakuntaliitosta ja kehittämisjohtaja Kaj Lyyski Keski-Pohjanmaan liitosta.

Itä- ja Pohjois-Suomi työryhmä jättää kunnioittavasti esityksensä Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämisen kannalta keskeisistä strategisista linjauksista ja niitä tukevista toimenpide-ehdotuksista työ- ja elinkeinoministeriölle.

Helsingissä 11.1.2013

Jouni Backman

Hannu Halinen

Johanna Ikävalko

Riikka Manner

Anne Mäkelä

Mikko Niini

Arto Ojala

Miia Porkkala

Johanna Rusanen-Kartano

Juha Sipilä

Juha Tanskanen

Maija Uusisuo

Marko Varajärvi

Perttu Vartiainen

Leena Yliniemi

Mauri Ylä-Kotola

Satu Vehreävesa

Kaj Lyyski

Johdanto

Itä- ja Pohjois-Suomen pitkät etäisyydet ja harva asutus ovat suuria haasteita niiden elinkeinotoiminnan ja aluerakenteen kehittämiseksi. Toisaalta Itä- ja Pohjois-Suomessa on runsaat metsä-, mineraali- ym. luonnonvarat, joiden merkitys globaalissa taloudessa on voimakkaassa kasvussa. Lisäksi alueilla on talveen ja kesään liittyviä erityisolosuhteita, jotka tarjoavat suuria mahdollisuuksia mm. matkailun ja talvi- ja kylmätekniikan kehittämiseksi. Alueiden elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa myös hyödyntämällä Norjan, Ruotsin ja erityisesti Venäjän lähialueita.

Työ- ja elinkeinoministeriön asettama Itä- ja Pohjois-Suomi – työryhmä on pyrkinyt työssään tuomaan uutta näkökulmaa alueen kehittämiseen. Se näkee Itä- ja Pohjois-Suomen kasvavien mahdollisuuksien alueena, jolla on potentiaalia vahvaan kasvuun ja jopa koko maan talouden veturiksi. Potentiaali syntyy eritoten alueen ainutlaatuisista luonnonvaroista, maailmanluokan osaamisesta sekä sijainnista strategisesti keskeisellä paikalla. Positiivinen kehitys ei kuitenkaan tule itsestään, vaan edellyttää määrätietoista kehittämistoimenpiteitä.

Työryhmä on jakanut toimintansa kahteen vaiheeseen. Ensimmäinen se laati keskeiset strategiset linjaukset ja määritteli alueen kehityksen kannalta keskeiset painopistealueet. Sen jälkeen työryhmä on jatkanut työtään määrittelemällä toimenpiteitä, jotka tukevat painopisteiden toteuttamista. Lisäksi se tuo esille hanke-ehdotuksia, joita lähdetään toteuttamaan pilotti- hankkeina, joista saatuja kokemuksia jaetaan vapaan tiedon periaatteen mukaisesti kaikille kiinnostuneille. Näin hankkeiden kokemukset voidaan levittää koko alueelle ja myös sen ulkopuolelle.

Työryhmän työ on tehty siten, että sitä ei sellaisenaan voida pitää hallituksen ohjelmassaan esittämänä Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämissuunnitelmana. Työryhmällä ei ole ollut käytettävissään rahoituskäytäntöä toimenpide-esitystensä osalta. Tämän vuoksi työryhmä on lähtenyt toiminnassaan siitä, että sen esittämät strategiset linjaukset ja toimenpide-ehdotukset toimivat pohjana työ- ja elinkeinoministeriössä tehtävälle jatkotyölle. Tarkoituksena on, että työ- ja elinkeinoministeriö ryhtyy tehtyjen ehdotusten pohjalta valmistelemaan tiiviillä aikataululla, yhteistyössä muiden asiaan liittyvien tahojen kanssa, esitystä siitä, miten ja mitä toimenpiteitä lähdetään valmistelemaan ja toteuttamaan ja millä aikataululla sekä laatii niitä varten alustavat resurssiarviot. Työ- ja elinkeinoministeriö on vastuussa tämän työn seurauksena syntyvän toimenpide-ohjelman (Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämissuunnitelma) toteutuksen koordinoinnista ja seurannasta sekä tulosten raportoinnista.

Katse pohjoiseen

Joka kolmas 60. leveyspiirin pohjoispuolella asuva on suomalainen. Me tunnemme pohjoiset olosuhteet ja pohjoisen alueen kehitys koskettaa meitä enemmän kuin ketään muuta.

Pohjoisen ainutlaatuiset luonnonvarat, kuten öljy, maakaasu, metsät, mineraalit ja makea vesi, ovat yhä kiinnostavampia kohteita kansainväliselle liiketoiminnalle ja investoinneille. Niiden hyödyntäminen on kuitenkin monella tapaa haasteellista. Ilmastonmuutoksen edetessä pohjoiseen avautuu uusia meriteitä, jotka muuttavat ratkaisevalla tavalla globaalit logistiikkavirrat. Suomi sijaitsee strategisesti keskeisellä paikalla kolmen maan rajanaapurina muodostaen yhteydet Pohjois-Ruotsiin, Jäämerelle ja Pohjois-Norjaan sekä Venäjälle Murmanskin ja Pietarin alueille. Venäjän rajan yli tapahtuva liiketoiminta ja matkailu ovat jatkuvassa kasvussa. Vuorovaikutus tarjoaa aluekehitykseen valtavia mahdollisuuksia.

Itä- ja Pohjois-Suomi -työryhmän tarkastelemaan alueeseen kuuluvat seitsemän maakuntaa Etelä-Savosta ja Keski-Pohjanmaalta Lappiin kattavat noin 2/3 maamme pinta-alasta ja noin neljänneksen väestöstä. Itä- ja Pohjois-Suomessa on potentiaalia vahvaan kasvuun, jopa koko maan talouden veturiksi. Tämä edellyttää määrätietoista ja mittavia kehittämispäätöksiä.

Itä- ja Pohjois-Suomen mahdollisuuksista hyötyy koko Suomi

Itä- ja Pohjois-Suomi on harvaan asuttu ja valtaosin maaseutumainen alue. Perinteisesti alue on sen ulkopuolelta nähty riutuvana korkean työttömyyden alueena. Verrattaessa Ruotsin ja Norjan pohjoisiin alueisiin Itä- ja Pohjois-Suomen aluerakenne poikkeaa merkittävästi. Muutamien isompien keskittymien (Oulu, Kuopio, Joensuu, Rovaniemi) lisäksi alueella on varsin tiheä verkosto asutuskeskitymiä, joiden varaan voidaan rakentaa palveluita.

Ainoastaan omaan alueeseen keskittymisen sijaan pohjoisessa on jo pitkään verkostoiduttu muiden arktisten alueiden kanssa eri teemoissa. Esimerkiksi tutkimuksessa, politiikassa, elinkeinoelämässä ja alkuperäiskansoihin liittyvissä kysymyksissä on onnistuttu luomaan vakiintuneita kansainvälisiä yhteyksiä.

Pohjoiset luonnonvarat ja meriteiden avautuminen luovat mahdollisuuksia alueen omaehtoiseen ja omiin vahvuuksiin perustuvaan kehitykseen. Arktinen alue vetää puoleensa huomattavan määrän investointeja ympäri maailmaa, mikä tarjoaa suomalaiselle arktiselle olosuhdeosaamiselle vahvan kysynnän. Suomen, Ruotsin ja Norjan arktisille alueille sekä Kuolan niemimaalle suunniteltujen hankkeiden yhteisvolyymin on arvioitu ylittävän lähivuosisikymmeninä 100 miljardia euroa, josta reilu 10 % on arvioitu kohdistuvan Itä- ja Pohjois-Suomeen. Suomen on pidettävä huoli, että yrityksemme kykenevät lunastamaan paikkansa näitä hankkeita toteuttavissa konsortioissa.

Luonnonvaroihin ja logistiikkaan kytkeytyvien mahdollisuuksien lisäksi alueen kehitys saa uutta pontta itänaapurissa tapahtuvista muutoksista. Venäjän vaurastuminen, WTO-jäsenyys, matkailijavirtojen lisääntyminen, rajan ylittävän liiketoiminnan kasvu molempiin suuntiin sekä tulevaisuudessa mahdollinen viisumivapaus tuovat uuden ison markkina-alueen ja kasvupotentiaalin hyvin lähelle. Matkailun yhä suurempi merkitys koko Itä- ja Pohjois-Suomen alueella perustuu erityisesti venäläisiin, mutta myös muut kansainväliset matkailijavirrat lisääntyvät.

Itä- ja Pohjois-Suomen kasvu perustuu pitkälti alueen omiin luontaisiin voimavaroihin ja osaamiseen. Alueen potentiaalin lunastamiseksi tarvitaan kuitenkin olemassa olevan maailmanluokan osaamisen lisäksi vahvaa lisäpanostusta toimiviin liikenneyhteyksiin, kattavaan palveluverkkoon, osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseen sekä elinkeinoelämän toimintaedellytysten vahvistamiseen. Eri-tyistä huomiota tulee kiinnittää yhteistyökulttuuriin ja verkostoitumiseen, kielitaidon vahvistamiseen sekä naapurimaiden bisneksen, yhteistyön ja sosiokulttuuristen olosuhteiden tuntemiseen. Myös Euroopan ainoan alkuperäiskansan, saamelaiden, asema (ml. kieli, kulttuuri, elinkeinot) tulee huomioida.

Itään ja pohjoiseen kohdistuvat kehittämistoimet tulee suunnata alueen omia voimavaroja ja strategisia kärkiä vahvistaen. Itä- ja Pohjois-Suomi on kasvavien mahdollisuuksien alue, jonka mahdollisuudet eivät kohdistu vain Itä- ja Pohjois-Suomen toimijoihin vaan kehityksestä hyöttyy koko Suomi ja Eurooppa.

Nopea avaus: Venäjän kielen taitoa ja kulttuurin tuntemusta parannetaan akuutteihin tarpeisiin aikuiskoulutuksen avulla ja tulevaisuuden tarpeisiin peruskoulussa ja toisella asteella ruotsin kielen asemaa heikentämättä.

Nopea avaus: Venäjän liiketoimintaosaamista vahvistetaan läpikäyvänä teemana osana kaikkia valtion yrityskehittämiseen suunnattuja tuki-instrumentteja.

Nopea avaus: Edistetään Euroopan Unionin arktisen informaatiokeskuksen perustamista Rovaniemelle.

Nopea avaus: Arktisten alueiden hankekokonaisuuden hallitsemiseksi ja yritysten osallistumis- mahdollisuuksien vahvistamiseksi hankkeisiin luodaan erillinen seuranta- ja koordinaatiojärjestelmä. Koordinaatitiedon perusteella tuetaan suomalaisten yritysten osallistumista näihin hankkeisiin.

Kasvumahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää ympäristövaikutusten vahvaa hallintaa

Suomi, erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomi, tunnetaan maailmalla järvistään ja erämaistaan, sekä puhtaasta luonnostaan. Luonnon kunnioittaminen alueen kehittyessä on tärkeää. Lisäksi puhtaan luonnon merkitys erilaisten tuotteiden ja palvelujen arvonnäkökulmasta kasvaa entisestään. Alueen kaikkien elinkeinojen menestymisen kannalta luontoarvoihin liittyvän imagon ylläpito on merkittävä kilpailuetu. Monet Itä- ja Pohjois-Suomen merkittävän kasvupotentiaalin aloista liittyvät luonnonvarojen hyödyntämiseen tai luontoarvojen tuotteistamiseen. Teollisuutta ja palveluja kehitettäessä luontoarvojen huomioiminen on edellä mainittujen tekijöiden vuoksi tärkeää.

Ilmastonmuutoksesta aiheutuvan kuivuuden ja lämpenemisen seurauksena edellytykset elintarviketuotannolle heikenevät muualla maailmassa, mikä parantaa suomalaisen elintarviketalouden mahdollisuuksia myös vientituotteina. Lisäksi puhtaan veden merkitys tulee kasvamaan huomattavasti tulevaisuudessa.

Alueelle kohdistuu merkittäviä intressejä esimerkiksi kaivannais-, metsä- ja matkailuteollisuuden investoinneissa. Joiltakin osin intressit ovat keskenään ristiriidassa. Alueen elinkeinojen tasapainoinen kehitys edellyttää eri toimialojen kestävästä rinnakkaiseloa sekä ympäristö- ja sosiaalisten vaikutusten vahvaa hallintaa. Elinkeinoja on tarkasteltava kattavan elinkaariajattelun mukaisena kokonaisuutena ja suhteessa toisiinsa – osaoptimoinnista on siirryttävä kokonaisuuden hallintaan.

Nopea avaus: Ympäristölupalainsäädäntöä selkeytetään ja viranomaisten lupakäsittelyn resursseja lisätään päätösprosessin nopeuttamiseksi ja laadun takaamiseksi.

Pitkä avaus: Sovitetaan yhteen eri elinkeinot kestäväällä tavalla, luontoarvot huomioiden. Vahvistetaan hankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnissa sosioekonomisten vaikutusten huomioimista sekä vaikutuksia myös muiden elinkeinojen elinkaarinäkökulmaan. Perustetaan matkailutoimen suoja-alueita.

Menestys rakennetaan maailmanluokan osaamisella

Suomen erityispiirre on koko maan kattavan yliopisto- ja korkeakouluverkoston kehittäminen pitkäjänteisesti vuosikymmenten ajan. Tämän myötä Itä- ja Pohjois-Suomeen on luotu merkittävä ja monipuolinen osaamispääoma, jota täydentävät sektoritutkimuslaitosten yksiköt. Alueelle on syntynyt huippuluokan osaamiskeskittymiä, jotka perustuvat korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tieteelliseen osaamiseen ja siihen tukeutuvaan elinkeinoelämän toimialaosuamiseen.

Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämisstrategian tulee perustua osaamisen vahvistamiseen entisestään valituissa osaamiskärjissä. Kehittämispanostusten suuntaamisessa tulee painottaa erityisesti sellaisia osaamisalueita, jotka liittyvät alueen luontaisten voimavarojen ja olosuhteiden hyödyntämiseen. Tavoitteena tulee olla, että Itä- ja Pohjois-Suomen yliopistot ovat näillä valituilla aloilla maailman parhaiden joukossa. Tälle tavoitteelle on hyvät edellytykset ainakin seuraavilla osaamisaloilla:

- Kaivosalan liiketoimintaosaaminen, arvoverkostot ja elinkaarimallit Oulussa
- Terveyden ja hyvinvoinnin uudet palveluratkaisut Kuopiossa ja Oulussa
- Puuraaka-aineen uudet tuotteet sekä bioenergia Joensuussa

- Arktinen olosuhdeosaaminen Rovaniemellä
- Matkailu Rovaniemellä ja Savonlinnassa
- Avaruuden ja ilmakehän tutkimus Sodankylässä

Kylmään ilmanalaaan liittyvällä osaamisella on useita liittymäkohtia eri teollisuudenaloihin. Erityisesti meriteollisuus, kaivosteollisuus, metalli, metsä, energia ja rakentaminen hyötyvät pohjoisen ilmanalan tuntemuksesta.

Kaupunkikeskuksilla on merkittävä rooli pohjoisen alueen kehittämisessä. Esimerkiksi Oulun kehitys innovaatiokeskittymäksi luo kasvun eväitä huomattavasti laajemmalle alueelle. Toimialakohtaisina positiivisina esimerkkeinä voidaan mainita myös mm. Kokkolan kemianteollisuus ja Kajaanin mittausosaaminen.

Talouden globaali verkottuminen antaa myös suurten keskusten ulkopuolisille toimijoille aiempaa paremmat mahdollisuudet menestyä. Alueen luontaisiin vahvuuksiin perustuvien osaamisalojen lisäksi Itä- ja Pohjois-Suomesta on mahdollista lyödä läpi myös sellaisella huipputaustalla, jossa oma tuote voidaan liittää osaksi laajempaa arvoverkostoa. Tähän mahdollisuuteen ovat tarttuneet esimerkiksi pelialan kehittäjät Kajaanissa, josta on nopeasti tullut yksi alan vahvimmista keskittymistä. Digitaaliset palvelut tarjoavat rajattomasti liiketoimintamahdollisuuksia myös muiden alojen innovatiivisille kehittäjille. Kansainvälistymisen tarve ja mahdollisuus koskee myös tieteellistä toimintaa. Esimerkiksi hiukkasfysiikan tutkimuskeskuksen avaaminen Pyhäjärvelle toisi maailmanlaajuisista näkyvyyttä kansainväliselle tieteelliselle osaamiselle.

Hajautuneessa aluerakenteessa myös pienemmällä osaamisen keskittymillä on merkittävä paikallinen ja alueellinen rooli. Mm. matkailukeskukset ovat merkittäviä matkailuliiketoiminnan ja elämyksellisen osaamiskeskittymiä. Erityisesti harvaan asutuilla alueilla tulee kyetä hyödyntämään alueen omissa organisaatioissa työskentelevien ihmisten potentiaali toimia innovaatioiden ja uudistumisen lähteenä.

Nopea avaus: Kootaan voimavaroja alueen osaamiskeskittymien vahvistamiseksi erityisesti olemassa oleville ja niille osaamisaloille, jotka liittyvät alueen luontaisiin voimavaroihin ja olosuhteisiin. Tämä tavoite tulee olla keskeinen rakennerahastoresurssien suuntaamista ohjaava periaate. Osaamiskeskittymien vahvistamisessa panostetaan yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöhön alueiden vetovoimaisuuden edistämiseksi.

Nopea avaus: Varmistetaan Itä- ja Pohjois-Suomen strategisten alojen sektoritutkimuslaitosten, kuten Metla, GTK ja MTT, yksiköiden kehittäminen alueella.

Nopea avaus: EU:n rakennerahastovaroilla tuetaan kasvuyritysten syntyä ja kehitystä perustamalla alueellinen pääomasijoitusrahasto, jonka ympärille kehitetään uusi palvelukonsepti.

Nopea avaus: Lisätään kaivosalan koulutusta yliopisto- ja ammattikorkeakoulutasolla.

Nopea avaus: Suomi toimii aktiivisesti hiukkasfysiikan tutkimuskeskuksen saamiseksi Pyhäjärvelle.

Pitkä avaus: Vahvistetaan koko maassa kylmäosaamista ja arktista olosuhdeosaamista sekä kykyä niiden kaupalliseen hyödyntämiseen.

Hajautetuista ratkaisuista kilpailuetu

Itä- ja Pohjois-Suomen harva asutus ja hajautunut yhdyskuntarakenne eivät ole enää kehityksen este. Mm. energiahuoltoon, logistiikkaan sekä yksityisiin ja julkisiin palveluihin voidaan kehittää älykkäitä hajautettuja ratkaisuja. Alueen omia energialähteitä hyödyntävät paikalliset energialaitokset ovat esimerkki paitsi kilpailukykyisestä myös ekologisista ratkaisuista. Digitaalisten palvelujen kehittäminen yritystoimintaan, terveydenhuoltoon ja muihin palveluihin puolestaan luo toimintaedellytyksiä syrjäseuduillekin. Tällaisille uusille konsepteille on kysyntää myös muualla, maailmanlaajuisesti. Itä- ja Pohjois-Suomi voi toimia testialustana kehitettäessä hajautettuja ratkaisuja, tarjoten elinkeinoelämälle mahdollisuuksia uusien tuotteiden ja palvelukonseptien kehittämiseen.

Taloudellisen toiminnan muuttuessa entistä verkottuneemmaksi vähenee myös työnteon aika- ja paikkasidonaisuus. Tämä kehitys mahdollistaa asumisen ja työn tekemisen Itä- ja Pohjois-Suomessa, joko pysyvästi tai osa-aikaisesti. Kakkosasumista voidaan tukea rakentamalla esimerkiksi etätöiden palvelukeskuksia matkailukeskittymien yhteyteen tarjoamaan yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja ja etätöiden tukipalveluita. Vapaa-ajan asukkaat käyttävät itä- ja pohjoissuomalaisten kuntien palveluita, mikä tulee huomioida valtion rahoitusperusteissa. Digitaaliset palvelumallit tarjoavat mahdollisuuden myös valtion työpaikkojen nykyistä vahvemmalle sijoittamiselle Itä- ja Pohjois-Suomeen.

Nopea avaus: Valtionosuusjärjestelmän ja valtion toimintamäärärahojen laskentaperusteita muutetaan huomioimaan loma-asutuksen määrä ja matkailupaikkakuntien palvelutarpeet.

Nopea avaus: Jatketaan valtionhallinnon tehtävien alueellistamista Itä- ja Pohjois-Suomeen toimintoperusteisesti, ei vain virastokohtaisesti. Useiden hallinnonalojen palvelukeskukset ovat tästä hyviä esimerkkejä.

Nopea avaus: Etätöitä tuetaan parantamalla sijainnista riippumatonta työskentelyä ja kehittämällä toimintaedellytyksiä matkailukeskuksissa tapahtuvaan etätööhön.

Pitkä avaus: Luodaan Itä- ja Pohjois-Suomesta hajautettujen ratkaisujen kehittämissympäristö vahvistamalla näiden tuotteiden ja konseptien osaamista sekä luomalla niille testialustoja. Rakennerahastoresurssija suunnataan näihin tarkoituksiin.

Ikärakenne haastaa kasvualat

Itä- ja Pohjois-Suomessa väki vähenee – ja vanhenee. Alueen asukasluvu pienenee tasaisesti Oulun seutua ja muutamaa muuta seutua lukuun ottamatta. Samalla, muuttoliikkeenkin seurauksena, väestö vanhenee ja huoltosuhde heikkenee merkittävästi. Yhtä työikäistä kohden on yksi alle 15- tai yli 65-vuotias. Alueen demografiset tekijät ja kehityssuunta ovat haasteellisia, mutta ne voidaan nähdä myös mahdollisuutena uusien ratkaisujen ja palveluiden kehittämiseen.

Itä- ja Pohjois-Suomessa tietyillä toimialoilla on jo nyt pula osaavasta työvoimasta, osin johtuen keskimääräistä alhaisemmasta koulutustasosta. Pienenevistä ikäluokista huolimatta osaamisvaje tulee huomioida alueen koulutuspaikkamitoituksissa, koska osaamisvajeen kurominen umpeen edellyttää vahvoja satsauksia koulutukseen. Alueen keskeisten elinkeinojen kehittäminen edellyttää uusia ratkaisuja ja tukimalleja osaavan työvoiman houkuttelemiseksi alueelle. Suomalainen työvoima ei yksistään riitä, joten työperäinen maahanmuutto on välttämättömyys. Tämän vuoksi erityistä huomiota tulee kiinnittää kotouttamiseen.

Nopea avaus: Muuta maata alhaisempi koulutustaso ja kasvava työvoiman tarve on huomioitava aloituspaikkojen mitoituksessa.

Pitkä avaus: Osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen edellyttää työperäisen maahanmuuton aktiivista edistämistä. Samalla satsataan merkittävästi uusien itä- ja pohjoissuomalaisten kouttamiseen.

Mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää toimivia yhteyksiä

Kehityksen selkäranka on toimiva infrastruktuuri ja logistiikka, joka tukee tavaroiden, palvelujen, osaamisen, työvoiman ja pääomien liikkuvuutta. Tulevina vuosikymmeninä on ratkaisevan tärkeää, että Suomella on yhteys Jäämerelle. Tämä varmistaa pohjoisilla merillä kulkeviin logistiikkavirtoihin liittymisen sekä mahdollistaa raaka-aineiden jatkokäsittelyn ja logistiikkavirtojen hallinnan. Pohjoisen rautatien aukaiseminen edellyttää myös Pohjanlahden satamien kehittämistä.

Sujuvat lento-, tie- ja raideliikenneyhteydet Itä- ja Pohjois-Suomessa takaavat kansainvälisille yrityksille ja matkailulle hyvät toimintaedellytykset. Tulevaisuudessa erityisesti Venäjän liikenteen kasvu tulee vaatimaan panostuksia, erityisesti rajanylityskapasiteetin kasvattamista.

Investoinnit perinteisiin liikenneväyliin ovat erittäin merkityksellisiä aluekehityksen perustana. Itä- ja Pohjois-Suomessa yritystoimintaa on myös muualla kuin valtavylien varrella, joten liikenneverkosta tulee huolehtia kattavasti myös alemman asteisen tieverkon osalta. Alueen saavutettavuuteen vaikuttavat myös tietoliikenneyhteydet, jotka ovat perusedellytys kehittymiselle. Vuoteen 2015 mennessä koko Itä- ja Pohjois-Suomen alueella on oltava toimivat tietoliikenneyhteydet.

Nopea avaus: Keskeiset lentoliikenneyhteydet Itä- ja Pohjois-Suomeen turvataan.

Nopea avaus: Varmistetaan Itä- ja Pohjois-Suomessa toimivien tuotannollisten yritysten toimintaedellytykset erillisellä kuljetustuella.

Nopea avaus: Käynnistetään selvitystyö Saimaan kanavan ympärivuotisen meriliikenneyhteyden mahdollisuudesta.

Nopea avaus: Rakennerahastovaroja suunnataan nopeiden laajakaistayhteyksien rakentamiseen.

Nopea avaus: Nostetaan rajanylityspaikkojen kapasiteettia huomioiden tuleva viisumivapaus.

Pitkä avaus: Rakennetaan toimivat rautatieyhteydet Jäämerelle.

Katse pohjoiseen – toimenpide-ehdotukset

Itä- ja Pohjois-Suomi –työryhmän kesäkuussa 13.6.2012 elinkeinoministeri Jyri Häkämiehelle luovuttamien strategisten linjauksien pohjalta työryhmä on ideoinut erilaisia kehittämishankkeita tärkeinä pitämilleen painopistealueille. Toimenpiteitä ei ole asetettu tärkeysjärjestykseen. Osa niistä edellyttää vielä runsaasti valmistelutyötä, ja ne tulevat toteutumaan vasta pidemmällä aikavälillä. Osa hankkeista on vastaavasti sellaisia, että ne voidaan toteuttaa varsin pikaisellakin aikataululla. Itä- ja Pohjois-Suomen kehityksen kannalta on kuitenkin olennaista, että aluetta kehitetään työryhmän esittämällä painopistealueilla kokonaisvaltaisesti, pitkäjänteisesti ja määrätietoisesti turvaamalla kehittämistoimen edellyttämät resurssit ja ottamalla ne huomioon mm. rakennerahasto-ohjelman laadinnassa ja varojen suuntaamisessa. Sitoutuminen Itä- ja Pohjois-Suomen kehityksen kannalta keskeisiin painopisteisiin edellyttää eri toimijoiden keskinäistä yhteistyötä ja sitoutumista painopistealojen edistämiseen kaikessa kehittämistoiminnassa sekä käytettävissä olevien resurssien pienentyessä myös hankkeiden priorisoimista ja niiden keskinäisten kustannus-hyötysuhteiden arvioimista.

Strategisten linjausten mukaisesti työryhmä katsoo, että seuraavat painopistealueet ovat Itä- ja Pohjois-Suomen ja myös koko maan tulevan kehityksen kannalta keskeisiä:

- Arktisen osaamisen kokonaisvaltainen kehittäminen ja sen luomien mahdollisuuksien hyödyntäminen
- Matkailun toimintaedellytysten kehittäminen ja erityisesti kestävän matkailun edistäminen
- Luonnonvarojen hyödyntäminen ja niihin liittyvän osaamisen, innovaatio- ja kehittämistoiminnan sekä koulutuksen lisääminen
- Puuraaka-aineiden uudet tuotteet ja bioenergia
- Ympäristökysymysten ja kestävän kehityksen edistäminen kaikessa toiminnassa
- Maailmanluokan osaamisen kehittäminen valituilla toimialoilla
- Hajautettujen ratkaisujen kehittäminen energia- ja palvelutuotannossa
- Venäjän tuoman potentiaalın hyödyntäminen

Toimenpiteet ja pilottihanke-esitykset kohdistuvat ohjelman kohdealueelle Itä- ja Pohjois-Suomeen. Niiden toteutumista ja aikaansaatuja tuloksia seurataan ja saadut kokemukset jaetaan vapaan tiedon periaatteen mukaisesti kaikille kiinnostuneille, jolloin hyöty leviää alueen sisällä ja sen ulkopuolelle.

Työ- ja elinkeinoministeriö on vastuussa toimenpiteiden jatkovalmistelun käynnistämisestä ja koordinoinnista. Tarkoituksena on, että TEM yhdessä muiden keskeisten viranomaisten ja toimijoiden kanssa neuvottelee hankkeiden toteutuksesta, sopii niiden valmistelusta ja rahoituksesta sekä seuraa hankkeiden toteutumista.

Sisältö

1. Itä- ja Pohjois-Suomen mahdollisuuksista hyötyy koko Suomi	4
1.1. ARKTISUUDEN HYÖDYNTÄMINEN JA ARKTISEN OSAAMISEN VAHVISTAMINEN	4
1.1.1. Arktisen huippuosaamisen kehittäminen, hyödyntäminen ja markkinointi.....	4
1.1.2. Arctic Innovations – ohjelman käynnistäminen osana arktisen huippuosaamisen kehittämistä	4
1.1.3. Euroopan Unionin arktinen informaatiokeskus Rovaniemelle	7
1.1.4. Erillisen seuranta- ja koordinaatiojärjestelmän perustaminen.....	7
1.1.5. Arktisen muotoilun huippuosaamisen keskus	7
1.2. VENÄJÄN TUOMIEN MAHDOLLISUUKSIEN HYÖDYNTÄMINEN	9
1.2.1. Venäjän liiketoimintaosaamisen vahvistaminen.....	9
1.2.2. Venäjän kielen ja kulttuurin tuntemuksen lisääminen	9
1.2.3. Suomalais-venäläisen rajat ylittävän yliopistoyhteistyön edistäminen	10
1.2.4. Sallan rajalukion toimintatavan konseptointi ja levitys muihin alueen oppilaitoksiin	11
1.2.5. Venäjänkielisten muuttajien kotouttaminen ja työvoiman integrointi	11
1.3. KESTÄVÄ MATKAILU	11
1.3.1. Matkailun strateginen ohjelma	12
1.3.2. Matkailualan resursointi	12
1.3.3. Kulttuuri- ja urheilutapahtumien kärkituotteista arvonlisää matkailulle ja muille elinkeinoille	13
1.3.4. Winter starts from Finland	13
1.3.5. Matkailukeskittymät kestävän kehityksen kärkeen	14
1.3.6. Peliteknologiaosaamisen hyödyntäminen matkailussa (PeliMatka).....	15
1.3.7. Matkailualan tiedon keruun, sovelletun tutkimuksen ja osaamisen siirron kehittäminen	16
1.4. KAIVANNAISALA	17
1.4.1. Kaivannaisalan osaamiskeskittymän kehittäminen	17
1.4.2. Kaivannaisalan työvoiman saatavuuden turvaaminen Itä- ja Pohjois-Suomessa	18
1.5. PUURAAKA-AINEEN UUDET TUOTTEET JA BIOENERGIA	18
1.5.1. Puuraaka-aineen uudet tuotteet ja bioenergia.....	18
1.5.2. Biojalostukseen liittyvän tutkimusympäristön rakentaminen	19

2. Kasvumahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää ympäristövaikutusten vahvaa hallintaa	20
2.1.1. Lupien käsittelyn nopeuttaminen ja valvontaan ja seurantaan käytettävien resurssien lisääminen	20
2.1.2. Elinkaariosaamisen vahvistaminen eri toimialojen keskinäisessä	21
3. Menestys rakennetaan maailmanluokan osaamisella.....	21
3.1.1. Itä- ja Pohjoissuomalaisten osaamis- ja tutkimuskeskittymien vahvistaminen ja verkottaminen	22
3.1.2. Alueen keskeisten osaamisalojen verkostojen kehittäminen.....	22
3.1.3. Osaamisintensiivisen liiketoiminnan kasvurahoitus	23
4. Hajautetuista ratkaisuksista kilpailuetu	24
4.1.1. Valtionosuusjärjestelmän ja valtion toimintamäärärahojen laskentaperusteiden uudistaminen	24
4.1.2. Uudenlainen alueellistaminen Itä- ja Pohjois-Suomeen	25
4.1.3. Etätyön palvelukeskukset kasvuyrittäjyyden kehitysympäristönä.....	26
4.1.4. Etätyön houkuttelevuuden lisääminen työhuonevähennystä kehittämällä	27
4.1.5. Hajautetun uusiutuvan energiantuotannon edistäminen	27
4.1.6. Local is global - luonnontuotteet kiinni matkailuvirtaan	28
4.1.7. Harvaan asuttujen alueiden uudet palvelukonseptit.....	29
5. Mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää toimivia yhteyksiä	30
5.1.1. Itä- ja Pohjois-Suomen yritysten kilpailukyvyyn varmistaminen kuljetustuella.....	30
6. Kansainväliset yhteistyöhankkeet	31
6.1.1. EISCAT3D-tutkajärjestelmä	31
6.1.2. LAGUNA – hiukkasfysiikan tutkimuskeskus.....	32

1. ITÄ- JA POHJOIS-SUOMEN MAHDOLLISUUKSISTA HYÖTYY KOKO SUOMI

Itä- ja Pohjois-Suomen ainutlaatuiset luonnonvarat, maailmanluokan osaaminen sekä sijainti strategisesti keskeisellä paikalla luovat Itä- ja Pohjois-Suomelle edellytyksiä nousta merkittäväksi kasvualueeksi. Arktinen alue vetää puoleensa huomattavan määrän investointeja ympäri maailmaa, mikä tarjoaa suomalaiselle arktiselle osaamiselle vahvan kysynnän. Olemassa olevan kehittämispotentiaalin täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää panostuksia alueen kehittämisen kannalta keskeisiin painopisteisiin.

1.1. ARKTISUUDEN HYÖDYNTÄMINEN JA ARKTISEN OSAAMISEN VAHVISTAMINEN

Arktisille alueille kohdistuu yhä kasvava taloudellinen ja poliittinen mielenkiinto. Arktisten alueiden luonnonvarat, kylmä ilmasto, poikkeuksellisen haavoittuva luonto sekä Koillisväylän tuomat mahdollisuudet tuovat alueelle mittaamattomia mahdollisuuksia mutta myös haasteita, jotka edellyttävät siihen liittyvää erityisosaamista. Jotta Suomi kykenee hyödyntämään arktisuuden tuomat mahdollisuudet, sen on panostettava erityisesti arktisen ja kylmän ilman alan edellyttämään osaamiseen.

Työryhmä painottaa työssään arktisen osaamisen merkitystä Itä- ja Pohjois-Suomen kehitykselle ja tulevaisuuden näkyville. Suomen kehittyminen merkittäväksi arktisen alueen toimijaksi edellyttää merkittäviä panostuksia alaan liittyvän osaamiseen ja erityisesti alan kokonaisvaltaista, määrätietoista ja integroitua kehittämistä. Tämä tulisi huomioida myös mm. Suomen seuraavan arktisen strategian laadinnassa.

1.1.1. Arktisen huippuosaamisen kehittäminen, hyödyntäminen ja markkinointi

Tavoite

Edistetään Suomen arktisen huippuosaamisen kehittämistä, hyödyntämistä ja markkinointia luomalla sitä varten oma kehittämisohjelma.

Sisältö ja kohdejoukko

Luodaan arktisen alueen kehittämis/toimenpideohjelma, jonka keskeisenä tavoitteena on tukea, hyödyntää ja markkinoida suomalaista arktiseen alaan liittyvää osaamista, vahvistaa Suomen asemaa kansainvälisenä arktisena huippuosaajana sekä luoda toimintatapoja, joilla eri osajat ja toimijat onnistuvat löytämään itselleen sopivia yhteistyökumppaneita. Lisäksi kehitetään toimenpiteitä, joilla tuetaan suomalaisten PK -yritysten mahdollisuuksia osallistua hankkeisiin mm. kokoamalla ja välittämällä tietoa meneillään ja alkamassa olevista projekteista.

Valmistelutahot

TEM yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa: UM, VNK, OKM

Toteutusaikataulu: 2013-

Mahdolliset liittymäkohdat muihin alueellisiin tai kansallisiin prosesseihin, hankkeisiin ja strategioihin:

Toimenpide liittyy läheisesti Valtioneuvoston kanslian käynnistämään Suomen Arktisen strategian päivittämiseen, TEM:n arktiseen strategiaan, EU:n arktisen strategian määrittelytyöhön sekä mm. arktisen meritekologian ennakointityöhön, jota rahoitetaan mm. Uudenmaan ELY:n kautta.

Toimenpideohjelmissa huomioidaan mm. Arctic Innovations –ohjelma, joka on yksityiskohtaisemmin kuvattu toimenpiteessä 1.1.2.

1.1.2. Arctic Innovations – ohjelman käynnistäminen osana arktisen huippuosaamisen kehittämistä

Tavoite

Arctic Innovations – ohjelman tavoitteena on luoda pitkäjänteinen ja integroitu arktisen osaamisen lisäämiseen ja markkinointiin liittyvä toimenpidekokonaisuus, jolla edistetään arktiseen osaamiseen liittyvää TKI –toimintaa ja sen kaupallistamista, synnytetään uusia ideoita ja vahvistetaan arktiseen osaamiseen liittyvää erikoistumista. Ohjelma korostaa Itä- ja Pohjois-Suomen erityispiirteitä ja vahvistaa alueelle omaleimaista kilpailukykyä. Kansallisen verkottumisen lisäksi ohjelma liitetään osaksi kansainvälisiä arvoverkostoja. Tavoitteena on uudistaa arktiseen osaamiseen liittyvää innovaatio- ja kehittämistoimintaa, jolla voidaan pysyä mukana globaalissa kehityksessä ja kilpailussa sekä saada pohjoisten voimavarat mahdollisimman hyvin hyödynnettyä. Keskeisenä periaatteena kaikessa toiminnassa on kestävä kehityksen periaatteen noudattaminen.

Sisältö ja kohdejoukko

Ohjelma käynnistetään selvittämällä ensin, miten hankkeen toteuttaminen organisoidaan ja resurssoidaan. Organisoinnin yhteydessä on selvítettävä voiko tuleva organisaatio perustua jo olemassa oleviin toimijoihin ja niiden toimintojen yhdistämiseen vai tarvitaanko hankkeen toteuttamiseksi kokonaan uusi elin. Hankkeelle perustettavan organisaation tehtävänä on vastata hajautetun innovaatiomallin toteuttamisesta ja toiminnan verkottamisesta kansallisesti ja kansainvälisesti. Perustettavalla elimellä ei ole toimialarajoja.

Ohjelma sisältää viisi kehittämiskokonaisuutta: 1) Arktinen testaus-, teollisuus- ja kaivostoiminta, 2) Arktinen matkailu, 3) Arktinen yhteiskunta ja rakennettu ympäristö, 4) Arktisen kasvun mahdollistava läpileikkaava kehittäminen ja 5) arktinen meriteollisuus ja logistiikka. Tarkempien sisältöjen määrittely on parhaillaan menossa sitä varten perustetussa työryhmässä.

1. Arktinen testaus-, teollisuus- ja kaivostoiminta:

Pohjoisen teollisuus ja uudet kaivokset luovat edelläkävijämarkkinat ekotehokkaille ratkaisuille ja muodostavat uuden liiketoiminnan kehitysalustoja.

- *Arctic Business Excellence*

Perustetaan aluksi määräaikainen erikoisasiantuntijayksikkö, johon kootaan 3-5 hengen asiantuntijaryhmä. Yksikön tehtävänä on käynnistää arktiseen olosuhteosaamiseen ja liiketoimintaan liittyviä kehittämissankkeita sekä TKI-hankkeita yliopistoille ja korkeakouluille

- *Arctic Expertise Consortium*

Yhteistyösopimusten solmiminen keskeisten toimivien ja suunnitteilla olevien tutkimuskeskusten kanssa, yritykset mukana. (0,1 M€).

- *Arctic Innovations Research Center*

Tarvittavan tutkimuskeskusinfraan määrittäminen, testausinfraan liittyvät hankinnat, yritysten tuotteiden ja palveluiden elinkaarikustannusten pienentäminen ja testaus arktisissa olosuhteissa Open Innovation – kehitysympäristössä

- *Arctic New Green Industries and Mines*

Vähähiilisen ekotehokkaan teollisuus- ja kaivostoiminnan kehittäminen. Pyrkimys BAT -periaatteen (paras käyttökelpoinen tekniikka) toteuttamiseen uusissa prosesseissa ja toimintatavoissa koko toimitusketjussa. (kts. arctic management and monitoring).

2. Arktinen matkailu

Suomi on arktisen matkailun suurvalta. Arktisten alueiden kehittyneimmät ja monipuolisimmat matkailupalvelut sijaitsevat Lapissa. Arktisen matkailun edelläkävijämarkkinat on jo luotu, ja ne tarjoavat luontaisen kehitysalustan kysyntä- ja käyttäjälähtöiselle kehittämiselle huomioiden ympäröivät herkäät luonnonolosuhteet. Matkailua kehitetään arktisen alueen herkkää ja ainutlaatuista luontoa ja ympäristöä kunnioittaen ja suojellen sekä huomioimalla paikallisten yhteisöjen lähtökohdat. Tavoitteena on luoda kestävän matkailun toimintamalli elinkeinolle ja yhteistyöverkostolle sekä kehittää arktisen matkailun turvallisuutta. Matkailun kehittämistarpeita kuvataan tarkemmin luvussa 1.3. (mm. toimenpide 1.3.5.)

3. Arktinen yhteiskunta ja rakennettu ympäristö

Pohjoisen luonnonolosuhteet, harva-asutus ja pitkät etäisyydet asettavat omat haasteensa julkisten palvelujen tehokkaalle toimivuudelle. Kaikkine haasteineen julkiset palvelut voivat toimia erinomaisina innovaatioalustoina.

- *Arctic Innovations in Public Services*

Innovaatiotoiminnan kehittäminen pohjoisten alueiden julkisten palvelujen tarpeisiin ja uusien pilottien toteuttaminen tavoitteena paremmat ja kustannustehokkaammat palvelut

- *Arctic Timber Buildings*

Vähähiilisen ekotehokkaan puurakentamisen kehittäminen, uudet puuelementtiratkaisut, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta sekä kaupallistaminen

4. Arktisen kasvun mahdollistava läpileikkaava kehittäminen

Pohjoisen alueen yritysten innovointi, älykäs erikoistuminen ja kasvu eri toimialoilla vaativat laaja-alaisia kehityspalveluja, tutkimusohjelmia ja viestintää, jotka läpileikkaavat koko kentän.

- *Arctic New Ventures*

Kehittämisohjelma innovatiivisille alkaville ja kasvuyrityksille. Selvitetään arktisen pääomasijoitustoiminnan mahdollisuudet, luodaan toimintamalli ja etsitään potentiaaliset sijoittajat kasvuyrityksille

- *Arctic Management and Monitoring*

Tulevaisuuden kaivos – tutkimusohjelma. Arktisen osaamisen arvoverkkokokonaisuudet globaalissa kontekstissa – tutkimusohjelma.

- *Arctic Business Communications*

Arktisen huippuosaamisen, koulutus, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan, yritysten, julkisen sektorin ja koko elin ympäristön brändääminen ja markkinointi.

5. Arktinen meriteollisuus ja logistiikka

- *Arctic shipping*

Suomalaisilla varustamoilla on maailmanluokan osaamista ja kokemusta talvimerenkulusta ja ne haluavat hyödyntää arktisilla alueilla avautuvia uusia liiketoimintamahdollisuuksia erityisesti offshore- ja kaivosteollisuuden kuljetuksissa. Tätä tukevia toimenpiteet pitää ottaa huomioon LVM johdolla parhaillaan kehitteillä olevassa Suomen merenkulun strategiatyössä.

- *Arctic shipbuilding and maritime industries*

Suomen telakoilla on ollut vahva rooli arktisten alusten rakentajana ja Suomeen on muodostunut vahvoja klustereita mm järeiden potkurilaitteiden valmistuksessa. TEM:n johdolla tulee kehittää aiheeseen liittyviä innovaatio- ja kansainvälistämishoelmia erityisesti PK -teollisuuden ohjaamiseksi mm Venäjä- ja Kanadanyhteistyöhön. Telakkateollisuuden rahoitusjärjestelyissä tulee ottaa huomioon erityisesti osallistumismahdollisuuksien yritysten osallistumismahdollisuuksien parantaminen arktisten alueiden logistiikan kehittämisen investointiprojekteihin.

- *Arctic R&D*

TEM:n johdolla Aalto -yliopiston, Aker Arctic Technology Oy:n ja Rovaniemen AMK:n jäälaboratorioiden yhteistyötä pyritään tehostamaan kansainvälisen kilpailu- ja palvelukykyisen T & K klusterin muodostamiseksi Suomeen. Tekesin tulee pyrkiä alan kahdenvälisen innovaatio-ohjelman synnyttämiseen.

Valmistelusta vastaava taho(t)

TEM yhdessä mm. seuraavien tahojen kanssa: Rovaniemen, Kemin ja Tornion kaupungit sekä Lapin korkeakoulukonsernin toimijat, jotka perustavat innovaatioyhtiön joko uutena organisaationa tai tukeutuen olemassa oleviin yhtiöihin. Yhtiön tehtävänä on koordinoita ja seurata hankekokonaisuuden toteuttamista. Kehittämiskokonaisuus voidaan toteuttaa myös yhteistyöverkostona. Yhteistyökumppaneina ovat mm. Lapin kunnat, yritykset, elinkeinoyhtiöt, alueen korkeakoulut, yliopistot ja oppilaitokset.

Toteutusaikataulu

Toteutuksen aikataulu määritellään vaiheittain hankkeiden täsmennyessä (suunnittelu, pilotointi, levitys jne.)

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Suomen arktinen strategia, EU:n älykkään erikoistumisen ohjelma

Monistaminen ja skaalautuvuus (laajentamismahdolliset)

Toimenpiteet tehdään avoimen tiedon periaatteiden mukaisesti.

Resursointi

Arctic Innovations – ohjelma on suuri, useita eri osia sisältävä ja usean vuoden aikana toteutettava hanke, jonka kustannukset on tähän mennessä arvioitu yli 10 miljoonaksi euroksi.

1.1.3. Euroopan Unionin arktinen informaatiokeskus Rovaniemelle

Tavoite

Tavoitteena on tukea toimenpiteitä, joiden seurauksena Euroopan Unionin arktinen informaatiokeskus sijoitetaan Rovaniemelle.

Sisältö ja kohdejoukko

Tarkoituksena on aktiivisesti vaikuttaa EU tasolla siihen, että arktinen informaatiokeskus sijoitetaan Rovaniemelle. Toimenpiteen kohdejoukkona ovat ne tahot, jotka osallistuvat päätöksen tekoon.

Valmistelutahot

Vaikuttamistoimista ja edunvalvonnasta vastaavat TEM yhdessä mm. seuraavien tahojen kanssa: Itä- ja Pohjois-Suomen ELY - keskuskeskukset, Lapin liitto, Rovaniemen kaupunki, Lapin kauppakamari sekä Lapin yliopisto

Toteutusaikataulu:

2013-

1.1.4. Erillisen seuranta- ja koordinaatiojärjestelmän perustaminen

Tavoite

Hankkeen tavoitteena on kehittää seurantajärjestelmä, josta voi mahdollisimman ajantasaisesti seurata arktisella alueella toteutettavia hankkeita. Hankkeen tavoitteena on edesauttaa suomalaisia yrityksiä hakeutumaan arktisen alueen hankkeiden toteutukseen yhdessä muiden toteuttajien kanssa ja antaa tietoa meneillään olevista hankkeista myös muille toimijoille.

Sisältö ja kohdejoukko

Toimenpiteessä luodaan systemaattinen tiedosto meneillään olevista kehittämis- ja investointihankkeista arktisella alueella. Tiedosto on tarkoitettu erityisesti suomalaisille yrityksille, jotta ne voisivat aiempaa paremmin olla tietoisia hankkeista, joihin ne mahdollisesti voisivat osallistua ja myös antaa tietoa arktisen alueen hanke-toimijoista, joiden kanssa suomalaiset yritykset voivat hakeutua yhteistyöhön.

Valmistelutahot

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: Itä- ja Pohjois-Suomen ELY – keskuskeskukset, Lapin kauppakamari

Toteutusaikataulu:

2013-

Arktinen muotoilu on erityisosaamista, jonka avulla on mahdollista erottua muotoilun kilpailukentässä kansallisesti ja kansainvälisesti. Arktisuus tuo muotoilulle erityisiä haasteita, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan vahvaa ymmärrystä ja kokemusta aiheeseen liittyvistä erityistarpeista sekä laaja-alaista muotoiluosaamista.

1.1.5. Arktisen muotoilun huippuosaamisen keskus

Arktinen muotoilu on erityisosaamista, jonka avulla pohjoisen alueilla on mahdollista erottua ja profiloitua niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Arktisuus tuo muotoilulle erityisiä haasteita, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan vahvaa ymmärrystä ja kokemusta aiheeseen liittyvistä erityistarpeista sekä laaja-alaista muotoiluosaamista.

Tavoite

Tavoitteena on kehittää alueellinen ja kansainvälinen verkosto eri toimijoiden välille arktisen muotoiluosaamisen vahvistamiseksi ja Rovaniemen ja Lapin yliopiston kehittämiseksi kansainväliseksi arktisen muotoilun huippuosaamisen keskuksiksi muotoilukoulutuksen ja -tutkimuksen sekä elinkeinoelämän yhteistyöllä. Lapin yliopiston koordinoimassa Arktinen yliopisto -verkostossa (UARctic) toimiva temaattinen verkosto Arctic Sustainable Arts and Design on keino vahvistaa arktisen muotoilun kansainvälistä osaamista ja tiedon levittämistä arktisella alueella ja alan kansainvälistä tutkimusyhteistyötä. Hankkeeseen kuuluu keskeisesti kartoitukseen ja tutkimukseen perustuva käsitteiden, tarpeiden ja toiminnan määrittely ja sen tarkoituksena on nostaa arktinen muotoiluosaaminen alueen yritysten kilpailueduksi sekä mahdollisuudeksi brändimielikuvan luomisessa. Alueellisesti hankkeen tavoitteena on käynnistää arktisen muotoilun temaattinen vuoropuhelu eri toimijoiden ja muotoiluammattilaisten (erityisesti Lapin yliopiston Arktinen keskus, Taiteiden tiedekunta, Arktisen yliopiston,

Rovaniemen ammattikorkeakoulun innovaatiotoiminta ja kylmä- ja talviosaamiskekus, yrittäjät, kehittäjät) välillä.

Sisältö ja kohdejoukko

Arktisen muotoilun huippuosaamisen keskuksen synnyttäminen edellyttää muotoilun koulutuksen ja tutkimuksen, arktisen tutkimuksen (ilmastontutkimus, kylmäteknologiat, kulttuurintutkimus jne.) ja arktisen alueen elinkeinoelämän monialaisen yhteistyön lisäämistä ja arktisella alueella tehtävän muotoilun profiloimista vastaamaan alueen kärkitoimialojen tarpeita. Toimenpiteen päättyessä valittujen arktisten (kärki)toimialojen yritykset hyödyntävät arktisen muotoilun palveluita ja kilpailuetu on vahvistunut. Arktinen muotoilu on tullut osaksi arktisen tutkimuksen monialaisia tutkimusprojekteja ja tuloksia hyödynnetään alueen yrityksissä.

Hankkeen keskeisiä toimenpiteitä ovat

- Arktinen muotoilu - Arctic Design -konseptin luominen ja julkistaminen
- Kehitetään arktinen muotoilu osaksi pohjoisen alueen kestävästä kehitystä, määritellä arktisen muotoilun käsite ja vahvistetaan sitä osana Lapin alueen tutkimusta ja opetusta
- Luodaan Arctic Design temaattinen verkosto Lapin yliopiston koordinoimaan University of Arctic verkostoon ja sen kautta hyödynnetään kansainvälistä osaamista ja tutkimusta
- Käynnistetään arktisen muotoilun alueellinen kehittäminen vuoropuhelussa eri toimijoiden välillä (erityisesti Lapin yliopiston Arktinen keskus, Taiteiden tiedekunta, Rovaniemen ammattikorkeakoulun innovaatiotoiminta ja kylmä- ja talviosaamiskekus, yrittäjät, kehittäjät)
- Syvennetään ja monipuolistetaan sekä arktisuuteen liittyvää osaamista että muotoilun osaamista eri aloja yhdistävän teeman kautta ja kannustetaan toimijoita (yritykset, opiskelijat, kehittäjät) toimialaroja ylittävään yhteistyöhön
- Mahdollistaa uusien osaamisinnovaatioiden syntymistä
- Synnyttää uutta yrittäjyyttä ja vahvistaa yritysten toimintaedellytyksiä
- Vahvistaa Lapin yliopiston ja Rovaniemen merkitystä arktisen muotoilun huippuosaamisen keskuksena

Hanke perustuu Lapin muotoiluohjelman toteuttamiseen. Hankkeen valmistelutyö on käynnissä ja sen toteuttamisen vastuutahot on määritelty.

Valmistelusta vastaava taho(t)

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta, Rovaniemen ammattikorkeakoulu, Rovaniemen Kehitys Oy, Kemin Digipolis Oy, muut Lapin kuntien kehittämissyhtiöt

Toteutusaikataulu

Vaihe 1: 2013

Arktisen muotoilun huippuosaamisen keskuksen tavoitteiden ja yhteistyömallien suunnittelu, arktisen muotoiluosaamisen kartoitus ja suunnitelma, muotoiluosaamisen vieminen yrityksiin ja osaksi arktista tutkimusta

Vaihe 2: 2014 -2016

- a) arktisen muotoilun tutkimuksen ja koulutuksen kehittäminen ja kärkien tunnistaminen
- b) muotoiluosaamisen vieminen monialaisiin arktisiin tutkimusprojekteihin
- c) muotoiluosaamisen vieminen arktisilla toimialoilla toimiviin yrityksiin
- d) tulosten analysointi ja arviointi (erityisesti arktisen muotoilun vaikutus liiketoimintaan), jatkotoimenpiteet

Resursointi

Hankkeen alustavaksi kustannuksiksi on arvioitu noin 1,1 miljoonaa euroa.

1.2. VENÄJÄN TUOMIEN MAHDOLLISUUKSIEN HYÖDYNTÄMINEN

Itä- ja Pohjois-Suomen kehitys saa uutta pontta itänaapurissa tapahtuvista muutoksista, kuten Venäjän vaurastumisesta, WTO -jäsenyydestä, matkailijavirtojen lisääntymisestä, rajan ylittävän liiketoiminnan kasvusta ja tulevaisuudessa mahdollisesta viisumivapaudesta. Mm. matkailualan kasvu perustuu erityisesti venäläisten matkailijoiden määrän kasvuun, mutta myös muut kansainväliset matkailijavirrat tulevat lisääntymään. Venäjän tuomien mahdollisuuksien täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää venäjän kielen ja kulttuurin tuntemuksen lisäämistä sekä myös Venäjältä tulleiden siirtolaisten osaamisen nykyistä parempaa hyödyntämistä alueen elinkeinotoiminnassa. Tämä edellyttää venäjän kieleen ja kulttuuriin liittyvän aikuiskoulutuksen lisäämistä ja pitemmällä aikavälillä venäjän kielen ja kulttuurin opetusta peruskouluissa ja toisella asteella ruotsin kielen asemaa heikentämättä.

1.2.1. Venäjän liiketoimintaosaamisen vahvistaminen

Tavoite

Tavoitteena on kohentaa itä- ja pohjoissuomalaisten yritysten ja yrityspalveluja tarjoavien organisaatioiden Venäjän liiketoimintaosaamista kartoittamalla ensin olemassa olevat osaamiskapeikot ja tarjoamalla sen jälkeen täsmällisesti kohdennettua valmennusta. Toiminnan jatkuvuus turvataan koulutusta, valmennusta ja neuvontaa toteuttavien organisaatioiden Venäjä-osaamisen rakenteita kehittämällä. Toimenpiteen toteutusta pilotoidaan Itä-Suomen maakuntien alueella. Tavoitteena on, että hankkeessa syntyvä tieto on julkisesti muiden yritysten ja organisaatioiden käytettävissä ja että hankkeessa kehitetyt hyvät käytänteet levitetään yritys- ja organisaatiokenttään tuki- ja neuvontaorganisaatioiden kautta myös Pohjois-Suomeen. Lisäksi tavoitteena on, että hankkeen aikana syntyvät osaamirakenteet tulevat osaksi Itä-Suomen yliopiston jatkuvaa toimintaa Venäjä -osaamiskeskittymän ja kauppatieteiden laitoksen sisällä.

Sisältö ja kohdejoukko

Toimenpiteen tarkoituksena on

- toteuttaa Itä-Suomen maakuntien alueella kartoitus, jossa selvitetään Venäjä-osaamisen kapeikot pk-yritysten sekä yritysten neuvontapalveluja tarjoavien toimijoiden keskuudessa
- järjestää valmennusta osaamiskapeikkojen osalta sekä yrityksille että tuki- ja neuvontaorganisaatioille (esim. kieli ja kulttuuri, yritysjuridiikkaa, liiketoimintakulttuuri, johtaminen venäläisessä kontekstissa yms.).
- kehittää tukipalveluja tarjoavien organisaatioiden osaamirakenteita ja luoda pysyviä käytäntöjä tietotaidon jalkauttamiseen yrityskenttään (esim. UEFin Venäjäosaamiskeskus, CBU -yhteistyön kansainväliset maisteriohjelmat kauppatieteiden laitoksella).

Kohdejoukkona ovat pienet ja keskisuuret yritykset, joilla ei ole resursseja ja/tai tietotaitoa hankkia kaikkea tarvitsemaansa osaamista, minkä vuoksi yritysten kansainvälistymiseen tarvitaan tukipalveluja, jotka ovat yrityksiä lähellä.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa: Itä-Suomen yliopisto kiinteässä yhteistyössä Team Finlandin verkoston ja palveluntarjoajien sekä alueella toimivien yrittäjyyttä tukevien organisaatioiden (esim. kauppakamarit, uusyrityskeskukset, yrittäjäjärjestöt, elinkeinoyhtiöt, Suomi-Venäjä seura) ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston kanssa, Finpro, suurlähetystöt, konsulaatit.

Toteutusaikataulu

Hankkeen suunnittelu kevät 2013, osaamiskartoitus kevät-syky 2013, valmennukset syky 2013 - vuosi 2014, rakenteiden kehittäminen ja vakiinnuttaminen syky 2014

1.2.2. Venäjän kielen ja kulttuurin tuntemuksen lisääminen

Tavoite

Venäjän kulttuurin ja kielen tuntemuksen lisääminen sitä varten järjestetyllä täsmäkoulutuksella, joka perustuu erityisesti alueen elinkeinotoiminnan tarpeisiin sekä tarvittavien resurssien varmistaminen.

Sisältö ja kohdejoukko

Selvitetään Venäjän kielen ja kulttuurin edistämiseen olemassa olevien resurssien ja toimenpiteiden riittävyys ja toimivuus. Selvityksen pohjalta tehdään ehdotuksia käytettävissä olevien resurssien ja toimenpiteiden kehittämiseksi ja suuntaamiseksi. Keskeistä on tarjota tehokasta täsmäkoulutusta yritysten tarpeisiin myös niin, että koulutusta voidaan järjestää yrityksissä esim. oppisopimuskoulutuksena. Koulutustarjonnassa erityistarkastelun kohteena on matkailuala, jossa venäjän kielen ja kulttuurin hallitsemisen tarve korostuu ja töiden sesonkiluonteisuus mahdollistaa opiskelun sesongin ulkopuolisina aikoina.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: ELY-keskukset, TE-toimistot, alueen yliopistot, korkeakoulut ja oppilaitokset

1.2.3. Suomalais-venäläisen rajat ylittävän yliopistoyhteistyön edistäminen

Tavoite

Toimenpiteen tavoitteena on kahden jo olemassa olevan, rajat ylittävän suomalais-venäläisen yliopistoyhteistyöverkoston vahvistaminen ja yhteistyön syventäminen. Verkostojen päätavoitteena on suomalaisten ja venäläisten yliopistojen yhteisten tutkinto-ohjelmien kehittäminen niin, että ne tukevat myös yleisempää rajat ylittävää yhteistyötä tuottamalla molempien maiden toimintakulttuuria ymmärtäviä osajia. Toiminnan painopiste on Itä- ja Pohjois-Suomen ja Luoteis-Venäjän välisessä yhteistyössä ja siinä tärkeillä aloilla. Hankkeen aikana vahvistetaan molempien verkostojen toimintaa ja kehitetään verkostojen yhteistyötä. Tässä vaiheessa ainakin Pietarissa tarkastellaan myös mahdollisuutta erillisen verkostoyksikön perustamiseen.

Yliopistoyhteistyön keskeisenä tavoitteena on ottaa vahvasti huomioon työelämän tarpeet rajan molemmin puolin ja kansainvälisessä ympäristössä toimiminen. Koulutus- ja tutkimusyhteistyö kytkeytyy Itä- ja Pohjois-Suomen vahvojen elinkeinoalojen edelleen kehittämiseen (kuten metsä, kaivannaisala, ICT, terveys ja matkailu) ja rajan yli käytävän kaupan tarpeisiin, joille Venäjän WTO -jäsenyys avaa uusia mahdollisuuksia.

Sisältö ja kohdejoukko

Toimenpiteen tarkoituksena on lisätä opiskelijavaihtoa ja kehittää yhteisiä koulutusohjelmia mm. seuraavien yhteistyöverkostojen avulla:

⇒ Itä-Suomen yliopiston koordinoima Finnish-Russian Cross-Border University (CBU)

- Tarjoaa maisteriohjelmia seuraavilla aloilla: Business and Administration, Forestry, Information and Communications Technology, International Relations ja Public Health ja jatkossa myös "Industrial Service Management. Yhteisten tohtorinkoulutusohjelmien valmistelu käynnissä
- Yhteistyöyliopistoja: Itä-Suomen yliopisto, Lappeenrannan teknillinen yliopisto ja Tampereen yliopisto, Aalto -yliopisto, St. Petersburg State University, St. Petersburg State Polytechnical University, St. Petersburg State Forest Technical University, Moscow State Forest University, Petrozavodsk State University, Pietarin meritekninen yliopisto.

⇒ Barents Cross-Border University (BCBU)

- toimii arktisella alueella.
- Maisterikoulutusaloina: Comparative Social Work, Environmental Engineering, Circumpolar Health and Wellbeing, Information Systems ja Law.
- Yhteistyöyliopistoja: Lapin ja Oulun yliopistot. Karelian State Pedagogical Academy (Petroskoi), International Institute of Business Education (Murmansk), Murmansk State Humanities University, Murmansk State Technical University, Northern (Arctic) Federal University named after M.V. Lomonosov (Arkangeli), Northern State Medical University (Arkangeli), Petrozavodsk State University.

Valmistelutahot ja toteutusaikataulu

TEM yhdessä Itä-Suomen yliopiston kanssa yhteistyössä Lapin, Lappeenrannan ja Oulun yliopistojen kanssa. Hankeaika on kolme vuotta (2013–2015).

Liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Hanke kytkeytyy kiinteästi ohjelman muihin Venäjä-hankkeisiin ja on osa kansallista koulutusviennin kehittämiskokonaisuutta.

Resursointi

Kyseessä on suuruusluokaltaan noin 1 miljoonan euron hanke

1.2.4. Sallan rajalukion toimintatavan konseptointi ja levitys muihin alueen oppilaitoksiin

Tavoite

Kehittää Sallan rajalukion toimintamallia siten, että se voidaan levittää kattavasti koko alueen lukioihin ja oppilaitoksiin. Toimintamallin tarkoituksena on lisätä venäläisten suomen kielen taitoa sekä suomalaisten venäjän kielen taitoa ja kehittää kaikkien toimijoiden kansainvälistä osaamista, näkemystä ja kulttuurin tuntemusta. Toimenpide tukee elinkeinoelämää ja julkisia palveluita ja edistää liiketoimintaosaamista. Toimenpiteen avulla edistetään ulkomaisen kielitaitoisen työvoiman saatavuutta Pohjois-Suomessa. Tarkoituksena on myös laajentaa toimintaa luomalla opiskelijoille polkuja jatkokoulutukseen kehittämällä yhteistyötä mm. alueen ammattikorkeakoulujen kanssa sekä kehittää koulutukseen liittyvää tutkimustoimintaa ottaen samalla huomioon alueen elinkeinoelämän tarpeet. Koulutuksen avulla pyritään turvaamaan alueen yritysten osaavan ja kielitaitoisen työvoiman saanti.

Sisältö ja kohdejoukko

Suomalaiset ja venäläiset opiskelijat

Valmistelusta vastaava taho

Sallan kunta, Lapin maakuntakorkeakoulu ja Rovaniemen ammattikorkeakoulu

Toteutusaikataulu

2014–2016

1.2.5. Venäjänkielisten muuttajien kotouttaminen ja työvoiman integrointi

Tavoite

Kohennetaan Itä- ja Pohjois-Suomen kykyä vastaanottaa uutta työvoimaa erityisesti venäjänkielisiltä alueilta ja integroidaan venäjänkielinen väestön työelämään.

Sisältö ja kohdejoukko

Selvitetään kotouttamisen ja kielikoulutuksen tilanne ja resurssitarpeet. Parannetaan alueen kotouttamisen tasoa, jotta tulokkaat saataisiin jäämään alueella. Lisätään Itä- ja Pohjois-Suomessa asuvan venäjänkielisen väestön mahdollisuuksia opiskella suomen kieltä sekä tuetaan työllistymistä aloille, joissa venäjän kielen ja kulttuurin tuntemuksesta on hyötyä.

Toimenpiteen kohteena ovat alueen kotouttamisesta vastaavat viranomaiset sekä uudet, erityisesti venäjänkielentaitoiset itä- ja pohjoissuomalaiset sekä alueen yritykset.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa: OKM, työ- ja elinkeinotoimistot

Toteutusaikataulu

2013

1.3. KESTÄVÄ MATKAILU

Matkailuala on yksi Itä- ja Pohjois-Suomen keskeisistä elinkeinoista. Sillä on huomattava merkitys myös koko maan taloudelle. Vuonna 2007 matkailun bkt- osuus oli noin 2,3 % ja matkailuun liittyvien toimialojen 3,8 %. Vuonna 2011 arvio pelkän matkailun bkt-osuudesta on peräti 2,8 %. Matkailutoimialan keräämät verotulot valtiolle ja kunnille ovat kokonaisuudessaan vuosittain noin 5,2 mrd. euroa.

Matkailuala on myös merkittävä työllistäjä: alalla työskenteli vuonna 2007 kaikkiaan noin 130 500 työntekijää joko osa- tai kokopäiväisesti. Työllisten määrä on kasvanut useita vuosikymmeniä. Matkailuala työllistää erityis-

sesti nuoria. Matkailu on hyvin paikkasidonnainen elinkeino, joten sen tuomat työpaikat pysyvät Suomessa. Toimiala tulee myös tulevaisuudessa olemaan hyvin työvoimavaltainen. Matkailun aluetaloudellinen merkitys on monille Itä- ja Pohjois-Suomen alueille erityisen merkittävä.

Matkailu on myös merkittävä vientitoimiala: Suomen matkailutulo ulkomailta vuonna 2011 oli noin 3,8 mrd. euroa ja sen osuus on kasvussa. Matkailualan yrityksistä 98 % on suomalaisia yrityksiä maksaen myös veronsa Suomeen. Alalla on huomattava merkitys myös Suomen ulkoiselle imagolle. Imagon kautta voidaan välillisesti vaikuttaa mm. ulkomaisten investointien sijoittumiseen maahan. Matkailun edistämässä ja toimialan kehittämisessä kestävä kehitys ja ympäristönäkökulman huomiointi on keskeistä. Siihen liittyvästä osaamisesta sekä matkailun, muun elinkeinotoiminnan ja ympäristökysymysten yhteensovittamisesta on mahdollisuus luoda maailmanluokan esimerkkejä ja hyviä käytäntöjä.

1.3.1. Matkailun strateginen ohjelma

Itä- ja Pohjois-Suomessa matkailun suhteellinen merkitys on valtakunnan tasoa huomattavampi. Se on kaivos-toimialan ohella toinen koko Itä- ja Pohjois-Suomen keskeinen kasvuala. Matkailun arvostus toimialana sen tosiasialliseen merkitykseen verrattuna on valitettavan heikko. Valtioneuvosto on mm. hyväksynyt periaatepäätöksen Suomen matkailupolitiikasta vuonna 2011 Suomen matkailustrategian päivityksen yhteydessä. Toimenpiteiden resursointi on kuitenkin jäänyt tekemättä.

Tavoite

Käynnistää Suomen matkailun strateginen ohjelma.

Tehtävän sisältö ja kohdejoukko:

Toteuttamisohjelman laadinnassa koordinoidaan Suomen matkailupolitiikassa ja -strategiassa esitettyjen toimenpiteiden valmistelua ja toteutusta, päivitetään strategiaa tarvittavin osin huomioimalla alalla tapahtunut ja tapahtumassa oleva kehitys sekä tehdä tarvittaessa uusia aloitteita matkailuelinkeinon kehittämiseksi Suomessa. Ohjelman laadintaa ja käynnistämistä varten nimetään ohjelmajohtaja ja sen laadinnassa ja toteuttamisessa olisivat matkailualan kannalta keskeiset ministeriöt ja toimijat. Ohjelman laadintaa ja koordinoitua varten asetettaisiin myös korkean tason johtoryhmä, jonka puheenjohtajana toimisi elinkeinoministeri.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhteistyössä muiden ministeriöiden, maakunnan liittojen, ELY – keskusten ja matkailualan toimijoiden ja asiantuntijoiden kanssa

Toteutusaikataulu

Käynnistys vuoden 2013 aikana

1.3.2. Matkailualan resursointi

Matkailun kehittämisen resursointi ei valtakunnan tasolla vastaa toimialan taloudellista ja imagollista merkitystä. Matkailualan toimijat ovat yleensä varsin pieniä ja ala on hajanainen, minkä vuoksi se ei ole saanut maamme elinkeinopolitiikassa alan kokoa vastaavaa huomiota. Sen seurauksena alaan liittyvä osaaminen ja resursointi ovat osin erittäin vähäistä eivätkä vastaa niitä tarpeita, joita alan kehityksessä, edistämässä ja seurannassa on. Tämän vuoksi alaa ei pystytä kaikilta osin kehittämään systemaattisesti ja mm. sen edistämiseen käytettävissä olevat tilastot ja tukijärjestelmät eivät kaikilta osin vastaa alan tarpeita. Valtakunnalliselle tasolle tarvitaan kuitenkin vahva toimialasta vastuullinen taho, joka vastaa alan kehittämisestä ja kehittämistoimenpiteiden seurannasta. Sillä on oltava riittävät henkilöresurssit tehtävän täysimääräiseen toteuttamiseen. Samalla tarvitaan MEKin resurssien lisäämistä.

Tavoite

Toimenpiteen tavoitteena on edesauttaa matkailualan kehitystä lisäämällä sen edellyttämiä henkilöstöresursseja työ- ja elinkeinoministeriössä siten, että matkailualan asema ja status saadaan sen edellyttämälle tasolle. Samoin tavoitteena on MEK:in resurssien lisääminen ja sitä kautta Suomen matkailumaakuvan ja Suomi – brändin vahvistaminen. Toimenpiteiden tarkoituksena on tehdä Suomesta entistä haluttavampi ja suositumpi matkailukohde.

Sisältö ja kohdejoukko

Työ- ja elinkeinoministeriöön palkataan vähintään kaksi henkilötyövuotta matkailualan seurantaan ja kehittämiseen vuodesta 2013 lähtien. Samalla alan merkitystä yhtenä keskeisenä ja kasvavana elinkeinona vahvistetaan mm. lisäämällä MEK:n resursseja ja suuntaamalla ne erityisesti kansainvälisten kulttuuri- ja urheilutapahtumien koordinoituun markkinointiin.

Valmistelusta vastaava taho: TEM, MEK

Toteutusaikataulu: 2013

1.3.3. Kulttuuri- ja urheilutapahtumien kärkituotteista arvonlisää matkailulle ja muille elinkeinoille

Tavoite

Tavoitteena on rakentaa jo olemassa olevien kansainvälisesti merkittävien kulttuuri- ja urheilutapahtumien ympärille uutta kasvavaa liiketoimintaa matkailuun ja muuhun yritystoimintaan.

Kansainvälisesti tunnettuja kulttuuri- ja urheilutapahtumia on mahdollisuus hyödyntää monin tavoin Suomen maabrändin vahvistamisen lisäksi mm. matkailun lisäämisessä ja muun yritystoiminnan markkinoinnissa ja muussa edistämässä. Tämä edellyttää mm. tapahtumaorganisaatioiden vahvistamista, ympärivuotisen ammattimaisen toiminnan edistämistä ja verkostoitumisen lisäämistä. Kunkin tapahtuman ympärille on tarkoitus rakentaa kehittämishanke ja verkosto, joka tukee itse tapahtuman kasvun lisäksi myös alueen muuta yritystoimintaa.

Kansainvälisesti hyvin tunnettuna ja jo sadan vuoden historian omaavana tapahtumana Savonlinnan oopperajuhlilla on em. mukainen kehittämishanke. Sen tavoitteena on lisätä tapahtuman nykyistä noin 90 miljoonan euron aluetaloudellista vaikutusta. Nykyisin neliviikkoisen ja osin ympärivuotistakin toimintaa harjoittavan tapahtuman ympärille on jo syntynyt laajaa oheistoimintaa. Yritysyhteistyön mahdollisuuksia on hyödynnettävissä vielä monin tavoin, ei vain tapahtuman, vaan yritysten toiminnan edistämiseksi. Matkailun lisäksi yhteistyö ulottuu jo nyt monille teollisuus- ja palvelualoille sekä koulutukseen mm. opettajakoulutuksen osalta.

Sisältö ja kohdejoukko

Savonlinnan oopperajuhlien ja niiden ympärillä olevan kehittämissympäristön kasvumahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttävät nykyisin yhdistyspohjaisen toiminnan uudistamista ja kehittämisrahoituksen varmistamista. Tämän vuoksi Savonlinnan oopperajuhlat on tarkoitus säätioittää. Säätioittäminen mahdollistaa hallinnollisen selkeyden ja vakauden lisäksi myös kasvuhakuisen kehittämistoimintaan tarvittavan riskirahoituksen saamisen. Oopperajuhlat toteuttavat yhdessä laajan alueellisen ja valtakunnallisen yhteistoimintaverkoston (yritykset, yhteisöt, oppilaitokset) kanssa hankkeen, jolla tuetaan tapahtuman lisäksi myös muiden mukana olevien toimijoiden liike- ym. toimintaa. Kasvupotentiaalia on erityisesti Venäjän osalta. Hankkeen yhteydessä kehitetään myös uusia toimintamuotoja ja välineitä mm. markkinointiin ja oheispalveluihin. Hanke soveltuu erittäin hyvin osaksi laajempaa EU-rakennerahasto-ohjelmaa.

Savonlinnan oopperajuhlien kehittämistoimet ovat pilotti, josta saatuja kokemuksia voidaan hyödyntää muiden kansainvälisen tason kulttuuri- ja urheilutapahtumien kehittämisessä.

Valmistelusta vastaava taho: TEM yhteistyössä OKM:n, maakunnan liiton, alueen kuntien ja yritysten kanssa.

Toteutusaikataulu: 2013

Resurssointi:

Perustettavan Savonlinnan oopperajuhlien säätion peruspääomaksi on kaavailtu 5 miljoonaa euroa (valtio 3 me, Savonlinnan kaupunki 1 me, Etelä-Savon maakuntaliitto 0,5 me ja yritykset 0,5 me).

1.3.4. Winter starts from Finland

Tavoite

Tavoitteena on rakentaa Suomen talvesta talvenavaus koko Euroopan tasolla hyödyntäen mm. Levin ja Rukan talvilajien FIS Maailman Cup – kisatapahtumat marras-joulukuussa. Tapahtumien myötä saatava TV-julkisuus ja median läsnäolo vahvistaa talvisen Suomen positiivista maabrändiä ja talvimatkailuimagoa sekä kasvattaa

kansainvälisiä matkailijamääriä ja matkailun vientituloja Itä- ja Pohjois-Suomessa. Hankkeet toteutetaan aluksi pilotteina, joiden tavoitteena on luoda pysyvä toimintamalli kansainvälisten kärkitapahtumien matkailulliseen hyödyntämiseen sekä maabrändin vahvistamiseen.

Sisältö ja kohdejoukko

Toimenpiteessä keskitytään MEK:n ja Lapland North of Finland jo valitsemille markkina-alueille (Venäjä, Iso-Britannia, Hollanti, Ranska, Italia) ja mahdollisille uusille potentiaalisille alueille, joita ovat mm. Kiina ja Japani. Toimenpiteen toteuttamiseksi rekrytoidaan kansainvälinen viestintätoimisto suunnittelemaan ja toteuttamaan pitkäjänteinen viestintästrategia yhdessä alueiden, MEK:n ja LNF kanssa resurssien koordinoimiseksi ja viestin yhdenmukaistamiseksi sekä kansainvälisen lehdistön ja matkanjärjestäjien hoitamiseksi. Kärkinä viestinnässä ovat Itä- ja Pohjois-Suomen vahvat teemat, joita ovat luonto, kulttuuri, puhtaus, ekologisuus ja ”wild food”.

Kohdejoukkona toimenpiteessä ovat mm. tapahtumien valmistelijat (FIS – Kansainvälinen Hiihtoliitto, Suomen Hiihtoliitto, SkiSport Finland), Team Finland, kansainvälinen lehdistö, kansainväliset matkanjärjestäjät ja kansainväliset matkailijat

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Maabrändityö, MEK:n strategia, Suomen matkailustrategia, maakuntien strategiat, matkailu ja kansainvälistyminen, Team Finland, verkostomainen yhteistyö maakuntien ja alueiden välillä

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: MEK, Lapland North of Finland, Ruka-Kuusamo Matkailuyhdistys ry, Ruka Nordic Opening / Kev, Levin Matkailu Oy, Levi Events Oy

Toteutusaikataulu

2013- ja 4v. toteutus kaudet 2013–2016

Resursointi

Kyseessä on noin kahden tapahtuman pilotoinnin osalta 2,4 miljoonan euron hanke, jonka vuosikustannukset ovat noin 0,6 miljoonaa euroa

1.3.5. Matkailukeskittymät kestävän kehityksen kärkeen

Tavoite

Tavoitteena on luoda askelmerkit ja toimintamalli kestävien matkailukeskittymien kehittämiseksi, joiden avulla niitä voidaan kehittää kokonaisvaltaisesti ja vastuullisesti ekologiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyys-teen ja sitouttaa samalla alueen yritykset mallin toteuttamiseen. Toimenpiteiden kautta Itä- ja Pohjois-Suomen imago kehittyi yhteiskuntavastuullisena matkailualueena. Kestävät matkailukeskittymät ovat kasvun moottoreita, jotka hyödyntävät ja kunnioittavat alueen paikallisia vahvuuksia. Vaikutukset näkyvät matkailutalon ja matkailijamäärien kasvuna, sekä osaamisen ja palvelutarjonnan kehittymisenä.

Sisältö ja kohdejoukko

Kehitetään kestävän matkailukeskittymän malli, jossa tuotteistetaan asiakaslähtöisesti - paikallisia kulttuureita ja luontoa sekä vetovoimatekijöitä kunnioittaen - kansainvälisen tason keskittymät laadukkaine palveluineen, rakennuksineen ja markkinointi/jakelukanavineen. Hankkeen kaikessa toteutuksessa huomioidaan toimenpiteiden taloudellinen kestävyys ja ympäristövaikutukset (mm. rakentaminen, vesi, lämmitys, jätehuolto, liikenne, luonnonvarat, lähienergia ja lähituotanto) sekä henkilöstön, kulttuurien ja paikalliseen yhteisöön kytkeytyminen. Mallia pilotoidaan sitä varten valittavissa matkailukeskittymissä. Kohteena ovat matkailukeskittymien yrittäjät, yhteistyökumppanit ja vierailijat. Valittavien pilottikohteiden tulee olla jo riittävän laadukkaita keskittymiä alueellaan. Useilla suurilla matkailukeskittymillä tämän kaltaisten hankkeiden kehittäminen on jo aloitettu ja valmius niiden toteuttamiseen on hyvä.

Hankkeen mahdollistajina Tekes, alueiden ELY:t ja maakunnan liitot, yritykset, kuntien nimeämät kehittämissuunnitelmat, Matkailun ja elämystuotannon osaamisklusteri (vuonna 2013) ja panostavat yritysverkostot.

Valmistelusta vastaavat tahot

TEM yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa: ammattikorkeakoulut, Lapin ja Itä-Suomen yliopistot, ammatti- ja aikuisopistot, kaupungit ja kunnat, kehittämissuunnitelmat, yrittäjäjärjestöt, matkailuyritykset ja toimenpiteisiin liitty-

vät muut julkishallinnon organisaatiot. Mukana hankkeen toteutuksessa on myös Tekes, alueiden ELY:t, yritykset, kuntien nimeämät kehittämisorganisaatiot, Matkailun ja elämystuotannon osaamisklusteri (vuonna 2013) ja yritysverkostot.

Toteutusaikataulu

Suunnittelu 2013, pilotointi 2013–2015 ja levitys 2015→2016

Liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Kestävään kehitykseen ja laatuun keskittyvät hankkeet alueilla, sähköisten markkinointivälineiden kehittämishankkeet, matkailukeskittymien MasterPlanit, maakuntien markkinointi/brändihankkeet, matkakeskushankkeet, kansallinen lentoliikennestrategia, lentoasemien kehittämishankkeet alueilla, tie- ja väylähankkeet, maakuntien matkailustrategiat, maakuntaohjelmat ja maakuntaohjelmien toteuttamissuunnitelmat.

Monistaminen ja skaalautuvuus

Pilotoinnin aikana testatuista malleista ja tuloksista tiedotetaan avoimesti vastaavanlaisiin matkailukeskuksiin ja tiedotusvälineille. Tulokset ovat kaikkien vapaasti hyödynnettävissä. Pilotteina toimivat matkailukeskittymät toimivat ristiin benchmarkkauskohteina ja yrittäjät kertovat avoimesti hyvistä käytänteistään. Internetiä, sosiaalista mediaa ja muita tiedotusvälineitä hyödynnetään aktiivisessa tiedottamisessa.

Resursointi

Kyseessä on kolmen matkailukeskuksen pilotoinnin osalta noin 5,7 miljoonan euron hanke, jossa tarvittavan infrastruktuurin osuus on 5 miljoonaa euroa ja suunnittelu- ja kehittämistoimenpiteiden osuus 0,7 miljoonaa euroa.

1.3.6. Peliteknologiaosaamisen hyödyntäminen matkailussa (PeliMatka)

Tavoite

Tavoitteena on kehittää matkailutoimintaa hyödyntämällä peliteknologian tarjoamia mahdollisuuksia niin matkakohteen valinnan kuin kohteessa olevien palveluiden osalta. Peliala on yksi vahvasti kasvussa oleva teollisuuden haara, jonka globaali markkina-arvo ylittää musiikki- ja elokuvaaliiketoiminnan volyymin. Suomen pelialan osaaminen on noussut esille globaaleilla markkinoilla ja viennin mahdollisuudet ovat suuret. Matkailuun liittyvää pelialaa kehitetään Suomessa nimenomaan pohjoisen Suomen korkeakoulujen ja yritysten yhteistyönä. Toimenpiteessä luodaan uudenlaisia mahdollisuuksia Itä- ja Pohjois-Suomen vahvuuksien - pelialan osaamisen ja matkailun – keskinäiselle yhteistyölle.

Sisältö ja kohdejoukko

Hankkeen tarkoituksena on virtualisoida matkakohteiden palvelut siten, että ne voidaan kokea Internetin välityksellä pelien ja muun median kautta. Samalla luodaan matkailukohteisiin nykyteknologian myötä uusia, fyysisiä ympäristöjä, jotka rikastuttavat ja monipuolistavat matkailukohteen palvelutarjontaa.

Toimenpiteessä hyödynnetään Kajaanin ammattikorkeakoulun peli- ja simulaatioalan sekä sen kansallisen ja kansainvälisen korkeakoulu- ja yritysverkoston osaamista ja toimintaympäristöjä yhteistyössä muiden vastaavien osaamiskeskittymien kanssa. Hanke toteutettaisiin aluksi pilottihankkeena (esim. Vuokatti ja sen tarjoamat palvelut), jonka pohjalta myös muut matkailukeskukset voisivat hyödyntää hankkeesta saatuja kokemuksia ja sovelluksia.

Ytimenä hankkeessa ovat Kajaanin ammattikorkeakoulu, Suomen pelialan kouluttajien verkosto, Skövden yliopisto (Ruotsi) sekä peli- ja simulaatioalan yritykset, Vuokatin alueen matkailualan toimijat yhteistyössä mm. AV- tuotannon, Karelia - ammattikorkeakoulun ja Joensuun pelialan osaamisen ja koulutuksen keskittymän kanssa.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhdessä mm. seuraavien tahojen kanssa: Kajaanin ammattikorkeakoulu, Karelia – ammattikorkeakoulu, alueen matkailuyritykset, OKM

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Toimenpide liittyy läheisesti alueen matkailun kehittämiseen, pelialan kaupallistamiseen sekä peliteknologian liittyvän osaamisen lisäämiseen alan koulutuslaitoksissa ja yrityksissä.

Toteutusaikataulu

Valmistelu aloitettu, toimenpiteet vuosina 2013–2016

Monistaminen ja skaalautuvuus (laajentamismahdolliset)

Toimenpiteessä luodaan teknologiset edellytykset uudelleenlaiselle matkailumarkkinoinnille sekä palvelutuotannon ja autetaan alueita markkinoimaan omia matkailutuotteitaan nykyteknologian avulla. Toimenpiteen tulokset ovat hyödynnettävissä Itä- ja Pohjois-Suomen alueiden matkailumarkkinoinnin suunnittelussa.

Resursointi

Kyse on yhden matkailukeskuksen pilotoinnin osalta noin 1,7 miljoonan euron hankkeesta

1.3.7. Matkailualan tiedon keruun, sovelletun tutkimuksen ja osaamisen siirron kehittäminen

Tavoite

Tavoitteena on varmistaa matkailuun liittyvien tietojen keruu sekä niitä koskevien tilastojen saatavuus ja ajantasaisuus. Tilastot ovat välttämätön työkalu seurattaessa toimialan kehitystä sekä elinkeinon kansantaloudellista merkitystä niin palveluinnin kuin kotimaisen kulutuksenkin osalta. Tavoitteena on tuottaa tilastoja ja tutkimustietoa alan ja alueellisten toimijoiden sekä tutkimuksen ja koulutuksen käyttöön, vahvistaa osaamisen siirtoa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä matkailualan osaamiskeskittymien, kehittäjäorganisaatioiden, matkailukeskusten ja muiden yritysten välillä erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa.

Sisältö ja kohdejoukko

Matkailuyritysten systemaattinen kehittäminen edellyttää, että niiden käytettävissä on ajantasaisia, hyödynnettävissä olevia, luotettavia ja monipuolisia tilastoja ja niihin perustuvaa tutkimustietoa. Lisäksi tarvitaan sellaisen toimintamallin luomista, jolla varmistetaan tilasto- ja tutkimustiedon siirto matkailun kehittäjäorganisaatioihin ja yrityksiin. Tietoa ja työkaluja tarvitaan mm. ennakoitiedon hyödyntämiseen, käyttäjälähtöiseen tuotekehitykseen sekä markkinointiin. Lisäksi matkailualan kansainvälisen kilpailukykyyn kannalta on tärkeää, että yrityksillä on käytettävissä tietoa alan trendeistä ja heikoista signaaleista sekä eri kuluttajaryhmien ja kansallisuuksien matkakohteeseen liittyvistä odotuksista ja tarpeista.

Osaamisen siirron vahvistamiseksi korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten sekä yritysten mutta myös kunnallisten/seudullisten kehittämissyhtiöiden välillä tarvitaan sellaisia pysyviä toimintamalleja, jotka mahdollistavat pitkäjänteisen yhteistyön ja tiedonkeruun niin kotimaisen kuin kansainvälisenkin tutkimustiedon saamiseksi alueen yritysten ja yritysverkostojen käyttöön. Tällainen on esimerkiksi matkailun ennakoitiverkosto, jonka toiminta ensisijaisesti yritysten tarpeita palvelevan tiedon tuottajana tulisi vakiinnuttaa. Samoin tarvitaan erilaista sovellettua tutkimustietoa alan toimijoiden ja yrittäjien käyttöön.

Tarvittavan tilastotiedon tuottaminen edellyttää mm.

- satelliittitilinpidon laadintaa vuosittain maatasolla ja kerran kolmessa vuodessa aluetasolla,
- rajahaastattelututkimuksen korvaavan tilasto- ja tutkimustiedon tuottamista vuosittain matkailun palveluinnin ja sen rakenteen selvittämiseksi
- majoitustilastoinnin kehittämistä vastaamaan matkailun majoitusrakennetta
- mökkien kaupallisen vuokravälitystoiminnan tilastoinnin kehittämistä

Valmistelusta vastaava taho

Tilastoinnin osalta TEM yhdessä tilastokeskuksen, MEK:n ja Mara ry:n kanssa sekä Itä-Suomen yliopisto/Matkailun opetus- ja tutkimuslaitos tiedonkeruun menetelmien osalta

Tutkimuksen osalta TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: Itä-Suomen yliopiston Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos (Savonlinna) ja Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (Rovaniemi) yhteistyössä muiden matkailualalla toimivien korkeakoulujen ja osaamisverkostojen kanssa

Toteutusaikataulu

Vuodesta 2013 eteenpäin

1.4. KAIVANNAISALA

Itä- ja Pohjois-Suomen luonnonvarojen hyödyntäminen on alueen yksi merkittävimmistä tulevaisuuden mahdollisuuksista. Erityisesti kaivannaisalalla ja alueen ympäristöarvojen yhteensovittamisella tulee olemaan Itä- ja Pohjois-Suomen tulevalle kehitykselle suuri merkitys. Se edellyttää sekä kaivannaisteollisuuteen liittyvän osaamisen ja tutkimustoiminnan kehittämistä sekä osaavan työvoiman turvaamista kaivosalalle. Lisäksi se edellyttää luontoarvojen ja kestävä kehityksen nykyistä tehokkaampaa huomioon ottamista kaivostoiminnassa sekä kaivosteollisuuden ja ympäristö- ja luontoarvojen aiempaa parempaa yhteensovittamista.

Kaivannaisala on jo nykyisellään merkittävä työllistäjä alueella: kaivannaisklusteri työllistää yli 30 000 henkilöä. Vuonna 2012 kaivoksissa työskentelee noin 4 500 henkilöä ja lisäksi malminetsintä työllistää useita satoja henkilöitä. Jos valmisteilla olevat kaivoshankkeet toteutuvat, kaivosprojektien rakentaminen tarjoaisi työtä 2 400-2 800 henkilölle lähivuosina. Uusia työntekijöitä kaivosalalle arvioidaan tarvittavan 5 600 vuoteen 2022 mennessä. Koulutettuja ammattilaisia tarvitaan työntekijöiksi 4 100, toimihenkilöiksi 700 ja ylempiä toimihenkilöiksi 800 henkilöä. Kaivostoiminnan laajentuminen lisää osaajien tarvetta myös alan palvelujen tarjoajilla, alihankkijoilla ja viranomaistehtävissä, esimerkiksi lupakäsittelyssä. Osaamista tarvitaan eri aloilta, painottuen kuitenkin tekniikkaan ja luonnontieteisiin.

1.4.1. Kaivannaisalan osaamiskeskittymän kehittäminen

Tavoite

Toimenpiteellä tuetaan Suomen globaalia kaivososaamista ja edistetään hallitusohjelman mukaista tavoitetta tehdä kaivosalan osaamisesta Suomen EU-politiikan painopiste. Tarkoituksena on lisätä kaivososaamista ja muodostaa Suomeen merkittävä kaivosalan osaamisverkosto yhteistyössä yliopistojen, korkeakoulujen ja alan yritysten kanssa. Osaamiskeskittymässä painotetaan kestävä kaivostoimintaa, jossa kaivostoiminnan ympäristövaikutusten minimoiminen ja ympäristön ja kaivostoiminnan yhteensovitus ovat keskeisinä painopisteinä. Toimenpiteeseen liittyy myös kylmäosaamisen ja arktisen olosuhteosaamisen vahvistaminen kaivosteollisuudessa.

Toimenpide edistää erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen kehitystä, koska suurin osa kaivosteollisuudesta sijoittuu tälle alueelle. On arvioitu, että jokaista kaivostyöpaikkaa kohti tulee kolme muuta työpaikkaa mm. erilaisiin palveluihin. Tällä on merkittävä positiivinen vaikutus Itä- ja Pohjois-Suomen korkean työttömyyden alueille mm. lisääntyvän yritystoiminnan luomien uusien työllistymismahdollisuuksien kautta.

Toimenpide vahvistaa Oulu Mining School- verkostoa, johon kuuluvat mm. Aalto -yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, pohjoiset ja itäiset ammattikorkeakoulut, GTK, VTT, erityisesti Oulun ja Kajaanin yksiköt sekä alan yritykset. Lisäksi toimenpide edesauttaa pohjoismaisen verkoston laajentamista Norjaan (Trondheim, Tromsø), Tanskaan (Kööpenhaminan teknillinen korkeakoulu) sekä Islantiin. Luulajan teknillisen korkeakoulun kanssa Oulu Mining Schoolilla on jo kiinteä yhteistyö, mm. maisteritason kaksoistutkintosopimus. Tavoitteena on vahvistaa kaivosalan osaamisen verkostoa eri pohjoismaissa toimivien yliopistojen, tutkimuslaitosten, oppilaitosten, yritysten ja viranomaisorganisaatioiden välille NordMin verkoston avulla. Myös globaali verkottuminen on tärkeä osa osaamiskeskittymän toimintaa

Sisältö ja kohdejoukko

Toimenpiteellä vahvistetaan Suomen kaivosalan osaamista ja sen kehittämistä kansainväliselle huipulle. Osaamisresurssien vahvistamiseksi tarvitaan panostuksia Oulu Mining Schoolin toimintaan ja yhteistyöhön muiden kaivosalan osaajien kanssa sekä kansallisesti että kansainvälisesti lisäämällä resursseja seuraavilla osaamisalueilla: kaivossuunnittelu, kaivosympäristö ja kaivoksiin liittyvä yhdyskuntasuunnittelu ja lupa-asiat sekä kaivoksen rahoitus ja talous. Lisäksi on tarpeen monipuolistaa tutkimusympäristöjä ja erityisesti Oulun Mining School:n Minipilot -rikastamo uusilla laite- ja ohjelmistohankinnoilla. Lisäksi edistetään opettaja- ja opiskelijavaihtoa sekä tutkimus- ja innovaatioyhteistyötä.

NordMin - yhteistyöverkoston kehittäminen edellyttää pääkoordinaattorin nimeämistä (sijoituspaikka Luulajan teknillinen yliopisto), kullekin maalle omaa koordinaattoria ja yhteistä johtoryhmää. Ydinverkoston muodostavat Oulun yo/Oulu Mining School, Luulajan teknillinen yo, Tromsø'n yo, Kööpenhaminan teknillinen yo ja Islannin yliopisto.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhdessä erityisesti seuraavien tahojen kanssa: OKM, Oulun yliopisto/Oulu Mining School, Pohjois-Pohjanmaan liitto, ja muut kaivosalan koulutus- ja tutkimuslaitokset

Toteutusaikataulu

2013-

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Toimenpide on linjassa hallitusohjelmassa ja Suomen mineraalistrategiassa esitettyjen tavoitteiden kanssa.

Resursointi

Hankkeen kokonaiskustannukset ovat noin 6 miljoonaa euroa.

1.4.2. Kaivannaisalan työvoiman saatavuuden turvaaminen Itä- ja Pohjois-Suomessa

Tavoite

Toimenpiteen tarkoituksena on lisätä kaivosalan koulutusta ja taata alan työvoiman saatavuus turvaamalla koulutuksen resurssit kaikilla koulutustasoilla. Erityisesti tavoitteena on kehittää opetuksen sisältöjä, oppimisympäristöjä, opettajien osaamista ja turvata riittävä aloituspaikkojen määrä Pohjois- ja Itä-Suomen oppilaitoksissa kasvavan kaivosteollisuuden työvoimansaannin turvaamiseksi kaivostoiminnan eri elinkaaren vaiheissa ja kaikissa ammattiryhmissä.

Sisältö ja kohdejoukko

Kehitetään koulutusten sisältöjä ja oppimisympäristöjä vastaamaan kaivostoiminnan tarpeita. Eri koulutustasoilla sisällöt suunnitellaan siten, että myös siirtymiset koulutusasteelta seuraavalle, jatkotutkinnot ja täydennyskoulutus tehostuvat. Kehitetään ja uudistetaan muun muassa avolouhinnan, maanalaisen louhinnan ja rikastustekniikan oppimisympäristöjä vastaamaan teknologissa tapahtuvaa kehitystä. Toimenpiteen avulla kasvatetaan opetushenkilökunnan osaamista verkostoitumalla oppilaitosten kesken kotimaassa ja kansainvälisesti.

Kohdejoukkoon kuuluvat seuraavat koulutusalan laitokset, joiden resursseja tulee vahvistaa:

Ammattiopisto LAPPIA (Kemi-Tornion koulutuskuntayhtymä) ja Lapin ammattiopisto (LAO, Rovaniemen koulutuskuntayhtymä) – kaivosalan ammattitutkinnot, Kajaanin, Kemi-Tornion ja Rovaniemen ammattikorkeakoulu - kaivosteollisuuden amk -insinööriopetus, Oulun yliopisto/Oulu Mining School - kaivannaisalan maisterit ja diplomi-insinöörit, aikuis- ja täydennyskoulutuksen yksiköt - työntekijöiden koulutus erityistarpeisiin ja yrityskohtaisesti, Pohjois-Karjalan koulutusyhtymä

Valmistelusta vastaavat tahot

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: OKM, ELY -keskukset, TE -toimistot, eriaisteiset oppilaitokset

Toteutusaikataulu

2013–2016 ja lisäksi jatkuva seuranta koulutuksen ennakointityössä ja suunnittelussa.

Resursointi

Kyseessä on noin 6,6 miljoonan euron hanke, jossa vuosien 2013–2016 tarvitaan 1,6 miljoonaa euroa sekä tarvittavien oppimisympäristöjen rakentamiseen vuosina 2013–2023 noin 5 miljoonaa euroa.

1.5. PUURAAKA-AINEEN UUDET TUOTTEET JA BIOENERGIA

Mekaanisen metsäteollisuuden kehittämisen lisäksi suomalaisen metsäteollisuuden suurimmat kasvumahdollisuudet nähdään biotaloudessa, kuten bioenergiassa ja biopolttoaineissa, mutta myös biopohjaisessa kosmetiikassa ja lääkkeissä, torjunta-aineissa ja erilaisissa biomateriaaleissa, joista esimerkkinä komposiittituotteet. Kun paperi- ja selluteollisuus ja perinteinen mekaaninen puunjalostusteollisuus eivät enää riitä teollisuuden kasvuun Suomessa, puuvaroja on vapautunut biomassaan pohjautuvien innovaatioiden ja liikeideoiden tuottamiseen perinteisten tuotteiden rinnalle.

1.5.1. Puuraaka-aineen uudet tuotteet ja bioenergia

Tavoite

Toimenpiteen tavoitteena on luoda Itä-Suomen yliopistoon kansainvälisen tason tutkimus-, koulutus- ja innovaatiokeskittymä, joka integroi yliopiston puuraaka-aineen ja bioenergiaan liittyvän osaamisen monialaisiksi ja tiukasti yrityksiin verkottuviksi TKI -prosesseiksi yhdessä muiden korkeakoulujen ja sektoritutkimuslaitosten

kanssa. Yliopiston strategiset painoalat ja sektoritutkimuksen rakennemuutos tukevat uuden keskittymän luomista. Fortum Oyj:n ja Green Fuel Nordic Oy:n (pyrolyysiöljy) ja Stora Enso Oyj:n (liukosellu) uudet tuotantolaitokset ja – linjat Itä-Suomessa saavat merkittävää tukea toiminnalleen uudesta keskittymästä. Varkauden tutkimusympäristössä jo olevia ja sinne soveltuvia yrityksiä ovat Stora Enso, Foster Wheeler, Andritz, MetsoPower, Wärtsilä, Kemira, Tikkurila, Kiilto, Woikoski ja European Batteries. Esiselvitysten ja valmistelevan työn perusteella voidaan olettaa, että keskittymä saavuttaa myös kansainvälisen huipputason nopeasti ja tukee kokonaan uusien innovaatioiden syntymistä. Viimeaikaiset suurten biojalostuslaitosprojektien peruuntumiset Suomessa luovat kysynnän hajautetun biojalostamisen kehitykselle.

Suunnittelun TKI -keskittymän olemassa olevat vahvuudet ovat hajautetun biojalostuksen osaamisessa ja siten Itä- ja Pohjois-Suomelle erittäin oleellisia kehitettäessä uusia metsäbiomassan hyödyntämiseen pohjaavia arvoketjuja.

Sisältö ja kohdejoukko

Toimenpiteessä kehitetään puuraaka-aineen ja bioenergiaan käyttöön liittyvää osaamista ja tutkimustoimintaa, mikä tarkoittaa mm. uusien biomassojen ja – energian jalostusprosessien (kaasutus, pyrolyysi, torrefiointi: vety, biohiili, jne.) tutkimusta uusien tuotteiden kehittämiseksi tisleistä, muista prosessien sivutuotteista tai päätuotteista.

Toimenpiteen kohdejoukkona ovat yritykset ja TKI -prosessien omistajat julkisissa organisaatioissa ja yrityksissä. Myös ammattikorkeakoulut, tiedepuistot ja muut toimijat linkittyvät kokonaisuuksiin. Kansainväliset tutkijaryhmät edesauttavat TKI -keskittymän oman toiminnan kehittymistä.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa: Itä-Suomen yliopisto ja METLA ydinryhmänä, mukana alueelliset kehitysyhtiöt ja maakunnan liitot.

Toteutusaikataulu

Suunnittelu jatkuu välittömästi osana METTI- ja WoodSci -prosesseja. Toiminta käynnistetään vuoden 2013 kolmannella neljänneksellä.

Liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Hanke liittyy seuraaviin kokonaisuuksiin: (1) Itä-Suomen yliopiston WoodSci -puuteknologian maisterikoulutusohjelmaan. Hankkeen TKI -toiminta luo koulutuksen tieteellisen perustan. (2) Itä-Suomen yliopiston ja Itä-Suomen korkeakoulujen (ISAT) yhteistyöhön biotalouden alueella. Hanke on jatkoa valtion budjetista 2011–2012 rahoitetulle METTI -valmistelulle. Kokonaisuuteen liittyy oleellisesti mm. hidaspYROLYYSILAITOKSEN perustaminen Varkauteen ja sen ympärille rakentuva tutkimusinfrastruktuuri

Resursointi

Kyse on noin 2,8 miljoonan euron investoinnista. Hankkeen toimintakulut olisivat noin 300 000 euroa vuodessa ja TKI- rahoituksen tarve noin 600 000 euroa vuodessa

1.5.2. Biojalostukseen liittyvän tutkimusympäristön rakentaminen

Tavoite

Toimenpiteen tavoitteena on hyödyntää jo olemassa olevaa StoraEnson ja Neste Oilin biodieselhankkeeseen rakennettua tutkimuslaitosympäristöä ja logistiikkaa puun uusien käyttömahdollisuuksien selvittämiseksi ja uusien liiketoimintojen synnyttämiseksi.

Sisältö ja kohdejoukko

Tutkimuksella haetaan puusta saatavien nesteiden käyttämistä mm. lääke-, elintarvike-, kosmetiikka- ja kemian teollisuuden raaka-aineena. Toimenpiteellä pyritään kansainvälisesti merkittävään Itä- ja Pohjois-Suomen puuraaka-aineen hyödyntämiseen nostamalla raaka-aineen jalostusarvoa biojalostuksen avulla (sellu- ja paperiteollisuudesta, pinnoitteisiin, maaleihin, hyvinvointi-, terveys- ja ympäristöliiketoimintaan). Tästä saatu lisäarvo hyödyttää koko puunjalostuksen arvoketjua mahdollistaen uuden laaja-alaisen tutkimuskentän ja edelleen uusien liiketoiminta-alueiden syntymisen.

Valmistelusta vastaavat tahot

TEM yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa: Perustutkimuksen ja laboratoriokokeiden osalta vastuuorganisaatio on Itä-Suomen yliopisto (osahanke 1), tutkimuslaitosympäristön sekä liiketoimintamahdollisuuksien selvittämisen ja yhteistyöverkostojen osalta Navitas Kehitys Oy (Varkauden kehitysyhtiö) (Osahanke 2). Perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen osalta potentiaalisina yhteistyötahoina ovat mm. Lappeenrannan tekninen yliopisto, Savonia AMK, VTT ja muut Itä- ja Pohjois-Suomen yliopistot ja tutkimuslaitokset sekä yrityspuolelta Stora Enso, Neste Oil ja Foster Wheeler tutkimuslaitosympäristön tekniikan ja kenttäkokeiden osion osalta. Innovaatioiden kaupallisten liiketoimintamahdollisuuksien kehittämisessä yhteistyöpartnerina ovat myös Kuopio Innovation ja alan yritykset (Kemira, Tikkurila, lääketeollisuus, elintarvikealan toimijat yms.).

Toteutusaikataulu

Valmisteluvaihe 1 – 2 vuotta, pilottilaitosvaihe eli kenttäkokeet 2 – 4 vuotta eli ensimmäinen kaupallinen tuote 3 - 5 vuotta toimenpiteen aloituksesta.

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Hanke täydentää kansallista OSKE- ohjelmaa ja v. 2014 alkaen INKA (Innovatiiviset kaupunkikeskittymät) -prosessia, jossa teemana pääosin hyvinvointi- ja terveystiede sekä ympäristöteknologia. Hanke on myös hyvin linjassa Metsäalan strategisen ohjelman (MSO 2011 - 2015) tavoitteiden sekä Finnish Bioeconomy Clusterin (entinen Metsäklusteri Oy) tavoitteiden kanssa.

Monistaminen ja skaalautuvuus (laajentamismahdollisuudet)

Viestintä ja tiedon levittäminen hoidetaan tutkimuspuolella UEF:n toimesta julkaisujen muodossa. INKA -ohjelman kautta tiedon levittäminen saadaan valtakunnallisesti kattavaksi. Puuraaka-aineen uudet käyttömahdollisuudet luovat mahdollisuuden kansainvälisesti merkittävien uusien liiketoimintojen käynnistämiseksi sisältäen korkean tason teknologisia innovaatioita erityisesti hyvinvoinnin ja terveystieteen alueella, mutta myös energia- ja ympäristötekniikan aloilla. Ehdotetun toimenpiteen avulla tavoitteena on puu raaka-aineen jalostusarvon oleellinen parantaminen.

Resursointi

Hankkeen kokonaiskustannukset ovat noin 8,8 miljoonaa euroa, josta koelaitoksen osuus on noin 5,6 miljoonaa euroa.

2. KASVUMAHDOLLISUUKSIEN HYÖDYNTÄMINEN EDELLYTTÄÄ YMPÄRISTÖVAIKUTUSTEN VAHVAA HALLINTAA

Monet Itä- ja Pohjois-Suomen merkittävän kasvupotentiaalinaloista liittyvät luonnonvarojen hyödyntämiseen ja luontoarvojen tuotteistamiseen. Luontoarvojen huomioiminen on sen vuoksi teollisuutta ja palveluja kehitettäessä tärkeää. Alueen elinkeinojen tasapainoinen kehitys edellyttää eri toimialojen kestävästä rinnakkaiseloista sekä ympäristö- ja sosiaalisten vaikutusten vahvaa hallintaa. Kuten jotkin ajankohtaiset esimerkit osoittavat, alalle tarvitaan aiempaa enemmän resursseja ja osaamista lupaprosessien hallitsemiseksi ja nopeuttamiseksi sekä luonnonvarojen kestävästä kehityksen turvaamiseksi.

Eri elinkeinojen yhteensovittaminen kestäväällä tavalla ja luontoarvot huomioiden edellyttää tiivistä ja avointa yhteistyötä eri viranomaisten ja toimijoiden kesken sekä myös sosioekonomisten vaikutusten huomioimista eri toimintojen ympäristövaikutusten arvioinnissa sekä toimenpiteiden vaikutusten vertailua muiden elinkeinojen ja toimialojen elinkaarinäkökulmaan.

2.1.1. Lupien käsittelyn nopeuttaminen ja valvontaan ja seurantaan käytettävien resurssien lisääminen

Tavoite

Tavoitteena on nopeuttaa lupakäsittelyprosessia ja samalla varmistaa lupaprosessien ja valvonnan laatu erityisesti ympäristöasioissa. Tämä edellyttää ympäristölainsäädännön selkiennyttämistä ja lisäresursseja lupien käsittelyyn ja valvontaan erityisesti aluehallinnossa.

Sisältö ja kohdejoukko

Ympäristölupien käsittelyn ja valvonnan sekä eräiden kaivosteollisuuteen kytkeytyvien osa-alueiden, kuten kaivosturvallisuus ja kemikaali- ja räjähdeturvallisuus, resursseja tulee lisätä. Lisäresursointi tukee eri elinkeinonjen tarpeiden yhteensovittamista sekä estää vakavien ympäristöongelmien syntymistä.

Toimenpiteen kohteena ovat lupia käsittelevät viranomaistahot.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa: YM, Tukes, ELYt

Toteutusaikataulu

Lisäresursseja koskeva esitys vuoden 2014 talousarvioon

2.1.2. Elinkaariosaamisen vahvistaminen eri toimialojen keskinäisessä

Elinkaariosaaminen on nousemassa keskeiseksi välineeksi arvioitaessa eri toimintojen vaikutuksia. Siihen kehitettyjen menetelmien ja mittaristojen avulla eri toimijat, kuten päätöksentekijät, viranomaiset ja yritykset, voivat arvioida esim. eri toimialojen vaikutuksia niiden toimintaympäristöön ja taloudellisuuteen. Vaikutusten arvioimiseksi kehitettyjen elinkaarimallien käyttö on kuitenkin vielä vähäistä ja edellyttää vahvistamista.

Tavoite

Toimenpiteen tavoitteena on kehittää sellaista koulutusta sekä neuvonta- ja asiantuntijapalveluita, joiden avulla voidaan vahvistaa eri toimijoiden kykyä tehdä elinkaarimalleihin perustuvia kokonaisvaltaisia pitkän aikavälin arvioita eri toimintojen vaikutuksista ja vertailla eri toimialoja ja niiden vaikutuksia toisiinsa. Samalla kehitetään nykyisiä ja uusia malleja nykyistä käyttäjäystävällisemmiksi, jotta niiden käyttöä voidaan edistää.

Sisältö ja kohdejoukko

Kehitetään nykyisiä elinkaariosaamiseen liittyviä palveluita ja malleja sekä niiden tarjoajien osaamista niin, että ne voivat auttaa eri toimijoita elinkaariosaamiseen liittyvien menetelmien, välineiden ja mittaristojen käytössä. Lisäksi kehitetään malleja ja mittaristoja niin, että ne ovat mahdollisimman helppokäyttöisiä, mikä lisää niiden käyttöä ja soveltamista yritystoimintaan.

Valmistelusta vastaava taho:

TEM yhteistyössä seuraavien tahojen kanssa: Tekes, YM, Syke, tutkimuslaitokset, ELYt, yritykset

3. MENESTYS RAKENNETAAN MAAILMANLUOKAN OSAAMISELLA

Suomessa alueellisesti kattava korkeakouluverkosto, ja tämän myötä Itä- ja Pohjois-Suomeen on luotu merkittävä ja monipuolinen osaamispääoma. Osaamispääoman hyödynnettävyys suurten keskusten ulkopuolella kohenee talouden globaalin verkottumisen seurauksena. Osaamista tulee edelleen vahvistaa kehittämällä alueen osaamiskärkiä.

Hajautuneessa aluerakenteessa myös pienemmillä osaamisen keskittymillä on merkittävä paikallinen ja alueellinen rooli. Mm. matkailukeskukset ovat merkittäviä matkailuliiketoiminnan ja elämyksellisuuden osaamiskeskittymiä.

Alueen osaamisen ja kehittymisen kannalta on tärkeää koota alueen voimavaroja alueen osaamiskeskittymien vahvistamiseksi erityisesti sellaisilla osaamisaloilla, jotka liittyvät alueen luontaisiin voimavaroihin ja olosuhteisiin. Tämän tulee olla myös keskeinen tavoite rakennerahastojen resurssien suuntaamisessa. Keskeisiä aloja, joilla Itä- ja Pohjois-Suomessa tulee pyrkiä maailmanluokan osaamisen saavuttamiseen, ovat mm.

- arktisen osaamisen edistäminen,
- matkailualan kehittäminen,
- kaivostoiminnan ja luonnonvarojen hyödyntäminen
- puunjalostuksen uudet tuotteet sekä
- hajautetut energia- ja palveluratkaisut.

Osaamisen kehittämisessä kestävä kehitys ja toimintojen yhteensovittaminen alueen luontoarvojen kanssa on läpileikkaavana periaatteena.

3.1.1. Itä- ja Pohjoissuomalaisten osaamis- ja tutkimuskeskittymien vahvistaminen ja verkottaminen

Tavoite

Toimenpiteen tavoitteena on osaamiseen liittyvien kehittämisresurssien suuntaaminen strategisesti tärkeinä pidettyjen osaamiskeskittymien vahvistamiseen. Toimenpide keskittyy keskuksiin, joissa on akateemista tutkimusosaamista. Samalla vahvistetaan alueella olevien Itä- ja Pohjois-Suomen kannalta strategisten sektoritutkimuslaitosten (mm. Metla, GTK ja MTT) yksiköiden toimintaa alueella.

Sisältö ja kohdejoukko

Valituille keskuksille luodaan yksityisten ja julkisten toimijoiden tiiviissä yhteistyössä kehittämisstrategiat, joissa valitaan painopisteet osaamisperusteisen kilpailukyvyyn ja uusien liiketoiminta-avausten kehittämiseksi. Strategioiden toteuttamisessa hyödynnetään mahdollisimman täysimääräisesti kaikki olemassa olevat kehittämis-määrärahat ja erityisesti EU:n rakennerahasto-ohjelmat. Toteutuksessa hyödynnetään myös alueella jo toimivien organisaatioiden osaaminen, jota vahvistetaan verkottamalla ne globaalisti maailman parhaaseen osaamiseen. Suurimpien kaupunkien osalta tämä työ kytketään myös valtion kanssa tehtäviin kasvusopimuksiin. Toimintamalli luo jatkuvuutta osaamisperusteiselle kehittämiselle osaamiskeskusohjelman päättyessä 2013.

Vahvan perustan omaavia TKI -osaamisen keskittymiä Itä- ja Pohjois-Suomessa ovat mm.

- Kaivosalan liiketoimintaosaaminen, arvoverkostot ja elinkaarimallit Oulussa
- Terveystieteiden ja hyvinvoinnin uudet ratkaisut Kuopiossa ja Oulussa
- Puuraaka-aineen uudet tuotteet sekä bioenergia Kuopiossa ja Joensuussa
- Arktinen olosuhdeosaaminen Rovaniemellä
- Matkailu Rovaniemellä ja Savonlinnassa
- Avaruuden ja ilmakehän tutkimus Sodankylässä

Perustuen osaamiskeskittymien strategisten painopisteiden tunnistamiseen kehittämisstrategioissa valituille osaamisaloille luodaan selkeästi vastuutettuja ja tavoitteellisia kehittäjäverkostoja, jotka kytketään laajempiin kansallisiin ja kansainvälisiin osaamisverkostoihin. Toimintamallissa hyödynnetään 2014 alkavan rakennerahastokauden mahdollisuuksia aluerajat ylittävän verkottuneen innovaatioyhteistyön vahvistamiseen.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhteistyössä mm. seuraavien tahojen kanssa: alueen kaupungit ja niiden nimeämät kehittämisorganisaatiot, maakunnan liitot, yliopistot, AMKt, tutkimuslaitokset ja yritykset

Toteutusaikataulu

Strategiatyön käynnistys 2013, strategioita toteuttavat toimenpiteet 2014 alkaen

Resursointi

Hankkeen toteuttaminen edellyttää rahoitusta noin 200 000 – 400 000 euroa per keskittymä.

3.1.2. Alueen keskeisten osaamisalojen verkostojen kehittäminen

Tavoite

Toimenpiteen tavoitteena on koota ja vahvistaa eri puolille aluetta sijoittuva osaaminen ja kehittämispotentiaalin verkottamalla eri toimijat ja osaamiskeskittymät tiiviisti keskenään innovatiivisten osaamisympäristöjen luomiseksi. Tavoitteena on luoda selkeästi vastuutettuja ja tavoitteellisia kehittäjäverkostoja valituille osaamisaloille, perustuen edellisen toimenpiteen yhteydessä tehtyyn osaamiskeskittymien strategisten painopisteiden tunnistamiseen. Verkostojen kautta edistetään mm. osaamisen siirtoa, monistusta ja skaalausta. Verkostot kytketään myös alueen ulkopuolisiin osaamisverkostoihin ja -ympäristöihin. Esimerkkinä tällaisesta osaamisesta ja sen verkottamisesta voidaan mainita mm. Itä- ja Pohjois-Suomen siviilikriisinhallinnan ja inhimillisen turvallisuuden sekä hyvinvointiosaamisen kehittäminen ja alaan liittyvän osaamisen kokoaminen.

Toimintamallissa hyödynnetään 2014 alkavan rakennerahastokauden mahdollisuuksia tukea aluerajat ylittävää verkostoituvaa innovaatioyhteistyötä.

Toimenpiteen sisältö ja kohdejoukko

Itä- ja Pohjois-Suomessa on maailmanluokan toimijoita useilla osaamisaloilla. Nämä toimijat kuitenkin sijoittuvat usein hajautuneesti eri puolille aluetta. Tämä pätee mm. matkailuun, turvallisuuteen, terveyteen, hyvinvointiin, kemiaan ja fotonikkaan liittyvään osaamiseen. Toimijoiden yhteistyötä ja vuorovaikutusta tiivistämällä tästä hajautuneesta kehittämispotentiaalista voidaan saada luotua enemmän uusia liiketoiminta-avauksia ja kasvua. Tämä pätee erityisesti uusiin kehittyviin aloihin, kuten peliteollisuuteen.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: Kaupungit ja niiden nimeämät kehittämisorganisaatiot, maakunnan liitot, ELYt, yliopistot, AMKt ja yritykset

Toteutusaikataulu

Valmistelevalle hanke 2013, toimenpiteiden toteuttaminen 2014-

Resursointi- ja rahoitus:

Valmisteluun tarvitaan pieni tukihanke 2013 (100 000 – 200 000 euroa), verkostojen operointiin vuositasolla 100 000 – 300 000 euroa /verkosto.

3.1.3. Osaamisintensiivisen liiketoiminnan kasvurahoitus

Tavoite

Jotta osaamisesta voidaan kehittää maailmanluokan osaamista, se edellyttää riittävän ja oikea-aikaisen rahoituksen turvaamista. Yritystoiminnassa rahoituksen niukkuus voi ehkäistä hyvien liiketoiminta-ideoiden toteutuksen. Tilastokeskuksen tuore selvitys osoittaa, että rahoitusongelmia on erityisesti nuorilla ja kasvavilla yrityksillä, joiden toiminta ei välttämättä ole vielä vakiintunut. Samoin pienten yritysten ja mikroyritysten rahoitusongelmat ovat jopa kolme kertaa yleisempiä kuin suurilla yrityksillä. Ongelmana pääomarahoitushaasteilla on myös yritysten voimakkaan kasvun vaiheen rahoituksen suhteellinen vähäisyys sekä rahoitusta tarjoavien sijoittajien ja rahoitusta tarvitsevien yritysten kohtaanto-ongelmat. Rahoitusta saattaa olla tarjolla riittävästi, mutta se ei kohdistu kasvuyritysten innovatiivisten hankkeiden rahoittamiseen. Rahoittajien, varsinkin pääomasijoittajien, vähäinen määrä vaikeuttaa yritysten mahdollisuuksia saavuttaa kokoluokkaa, jossa niiden olisi mahdollista hankkia markkinoilta pääomaa kasvaakseen edelleen. Lisäksi pääomasijoitusten ongelmana ovat usein kasvuyrittäjän ja sijoittajien erilaiset intressit; sijoittajia kiinnostaa kasvuyrityksissä ensisijaisesti niiden sijoituspotentiaali eli todennäköisyys saavutettaviin voittoihin. Julkisella rahoituksella ja valtiontukien avulla voidaan täydentää pääomamarkkinoilta saatavaa rahoitusta ja korjata toistaiseksi pienten markkinoiden puutteita, mutta on muistettava, että ne eivät voi korvata markkinaehtoista rahoitusta.

Riittävän pääoman turvaamiseksi toimenpiteen tavoitteena on lupaavien osaamisintensiivisten itä- ja pohjois-suomalaisen yritysten kasvun tukeminen lisäämällä riskipääoman saatavuutta. Samalla kehitetään kasvuyritysten kehityspalveluja laadukkaiden sijoituskohteiden lisäämiseksi. Tarkoituksena on tukea EU:n rakennerahastovaroilla kasvuyritysten syntyä ja kehitystä perustamalla alueellinen pääomasijoitusrahasto, jonka ympärille kehitetään uusi palvelukonsepti.

Sisältö ja kohdejoukko

Perustetaan Itä- ja Pohjois-Suomen pääomasijoitusrahasto, joka sijoittaa EU:n rakennerahastovaroja aloittavien ja varhaisessa kasvuvaiheessa olevien osaamisintensiivisten yritysten kasvun tukemiseen. Itä- ja Pohjois-Suomen kasvurahaston tulee pyrkiä lisäämään myös yksityisen riskipääoman tarjontaa. Samalla vahvistetaan ELY:n ja alueen muiden elinkeinokehittäjien resursseja ja kykyä seuloa suurinta kehityspotentiaalia omaavia liiketoimintaideoita ja niitä toteuttavia tiimejä intensiivisen jatkokehittämisen piiriin. Tavoitteena on saada kasvurahastolle laadukkaita sijoituskohteita myös suurimpien keskusten ulkopuolelta.

Valmistelusta vastaava taho

Rahaston osalta TEM ja Tekes, kehityspalvelujen osalta TEM ja ELY:t

Toteutusaikataulu

Valmistelu 2013, käyttöön 2014 alusta

Resursointi

Hankkeen toteuttaminen edellyttää noin 4-5 miljoonan euron panostusta vuosittain.

4. HAJAUTETUISTA RATKAISUISTA KILPAILUETU

Itä- ja Pohjois-Suomen harva asutus ja hajautunut yhdyskuntarakenne eivät ole enää kehityksen este. Mm. energiahuoltoon, logistiikkaan sekä yksityisiin ja julkisiin palveluihin voidaan kehittää älykkäitä hajautettuja ratkaisuja, joille on kysyntää myös maailmalla. Kakkosasuminen, etätyökeskukset ja alueellistaminen lisäävät mahdollisuuksia alueelta käsin työskentelyyn. Osavuotiset asukkaat lisäävät alueen vilkkautta, mutta tarvitsevat myös julkisia palveluja. Siten mm. valtionosuusjärjestelmän ja valtion toimintamäärärahojen laskentaperusteita tulee muuttaa niin, että ne huomioivat loma-asutuksen määrän ja matkailupaikkakuntien palvelutarpeet.

Etätyön edistäminen on yksi keskeisiä keinoja lisätä taloudellista aktiviteettia Itä- ja Pohjois-Suomen alueella. Suomi on jo nyt kansainvälisessä vertailussa etätyön edelläkävijöitä. Sen mahdollistavat mm. se, että tietokoneet ja – verkot ovat lähes kaikkien ulottuvilla ja työvoiman koulutustaso on korkea. Toisaalta ekologisuus, kestävä kehitys, tietotekniikan hyödyntäminen ja työnantajan kilpailukyvyyn edistäminen edellyttävät nykyaikaisten työn organisointitapojen kuten etätyön käyttöä. Sen avulla voidaan myös lisätä työn joustavuutta, edistää työssä jaksamista sekä helpottaa työn ja yksityiselämän yhteensovittamista.

Hajautettu energiantuotanto on vahvasti kasvava energiateknologian osa-alue. Kiinnostus hajautettuun ja paikalliseen energiantuotantoon on kasvanut viime vuosina uusien, uusiutuvaan energiaan perustuvien teknologioiden ja ratkaisujen myötä. Uusitut energialähteet ja hajautetut tuotantolähteet tarjoavat mahdollisuuden paikalliseen päästövapaaseen tuotantoon ja samalla luovat uutta yritystoimintaa alueelle.

Hajautetun energiantuotannon maailmanlaajuinen kasvu luo myös vientimahdollisuuksia suomalaiselle

teknologialle ja osaamiselle. Pitkien etäisyyksien vuoksi hajautetuilla energiaratkaisuilla on suuri merkitys Itä- ja Pohjois-Suomessa, jossa on runsaasti mahdollisuuksia uusien energiamuotojen kehittämiseen ja käyttöön.

Myös maaseutumatkailussa ja lähiruoan tuottamisessa hajautettujen ratkaisujen kehittämien on olennaista. Lähiruoka ja luonnontuotteet ovat maaseudun luontaisia vahvuuksia, jotka on mahdollisuus matkailukeskittämien tuotetarjonnan kautta saada osaksi kansainvälistä matkailua ja sitä kautta tuoda todellista arvonnousua maaseudulle. Matkailukeskuksissa sijaitsevien ravintoloiden ja vähittäiskauppojen kiinnostus tuotteita kohtaan on kasvussa vahvan kuluttajakysynnän nousun myötä, mikä luo pohjaa aidolle yhteistyölle ja tuotannon kasvatamiselle maaseudulla. Myös julkisilla keittiöillä (mm. kouluruokailu) on tarve paikallisen lähiruoan käyttöön, mikä tukee kokonaiskonseptia. Esimerkiksi Koillis-Suomessa Kuusamon seudulla on tehty pitkäjänteisesti työtä 1990-luvulta lähtien matkailun ja paikallisten ruokatuotteiden yhdistämisessä, esim. Ruokakuusamo ja Food & Travel – yritysverkostoissa. Maailmalla erityisesti Wild food – tuotteet saavat nopeasti laajenevaa suosiota.

Väestön ikääntyminen luo haasteita palvelujen tuottamiselle erityisesti harvaan asutuilla alueilla, mikä edellyttää hajautettujen toimintamallien kehittämistä myös palveluiden tuottamiseen. Ikääntyvien ihmisten kotona suoriutuminen ja siihen tarvittavien palvelujen ja uusien palvelukonseptien kehittäminen on lähivuoden keskeinen haaste kaikkialla maassa. Toiminnan suunnittelun tueksi voidaan paikkatietoanalyysien avulla tuottaa ratkaisumalleja palveluiden tuottamisesta hyödyntämällä tietoa tieverkon rakenteesta, asiakkaiden sijainnista ja palvelujen saavutettavuudesta nykyisten palvelupisteiden osalta. Ratkaisumallien kautta voidaan löytää taloudellisesti ja toiminnallisesti paras tapa tuottaa palveluita jatkossa. Palveluiden tuottamisen tarkastelussa voidaan ottaa huomioon myös yksityiset palveluntuottajat.

4.1.1. Valtionosuusjärjestelmän ja valtion toimintamäärärahojen laskentaperusteiden uudistaminen

Tavoite

Itä- ja Pohjois-Suomen alueella oleva laaja ja koko ajan lisääntyvä ns. kakkosasuminen huomioidaan nykyistä paremmin kuntien valtionosuusjärjestelmässä ja valtion omien toimintamenojen kohdentamisessa.

Sisältö

Asukas pohjaiset mittarit niin kuntien valtionosuusjärjestelmässä kuin valtion toimintamäärärahojen suuntaamisessakin toimivat koko ajan huonommin elintapojen muuttuessa. Ihmiset viettävät entistä enemmän aikaansa vakinaisen asuinkuntansa lisäksi myös vapaa-ajanasunnolla tai kotimaisissa lomakohteissa. Vapaa-ajanviieton lisäksi myös etätyötä tehdään entistä enemmän vapaa-ajan asunnolta. Tämä lisää monien erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen kuntien kustannuksia, kun palvelurakennne ja palvelut täytyy mitoittaa oman kunnan vakituista asutusta suuremmalle ihmismäärälle.

Nykyinen rahoitusjärjestelmä huomioi tämän vain osittain loma-asuntojen kiinteistöveron muodossa. Valtion omissa toimintamenoissa ei asiaa huomioida käytännössä lainkaan. Asiointi tapahtuu kuitenkin entistä enemmän vakinaisen kotipaikan ulkopuolella.

Verolainsäädännön uudistamisen asemesta (esim. osa tuloverosta loma-asuntokuntaan) kompensoatio voidaan hoitaa kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä tekemällä erillinen kerroin, joka huomioi ns. kakkosasumisen määrän.

Myös valtion toimintamäärärahojen mitoituksessa on otettava huomioon vastaava kerroin.

Valmistelusta vastaava taho

VM

Toteutusaikataulu

Valmistelu 2013

Resursointi-arvio

Ei edellytä lisämäärärahaa, koska kysymys olemassa olevien määrärahojen kohdennuksesta

4.1.2. Uudenlainen alueellistaminen Itä- ja Pohjois-Suomeen

Tavoite

Itä- ja Pohjois-Suomen kannalta on tärkeää jatkaa valtionhallinnon tehtävien alueellistamista erityisesti toimintoperusteisesti eikä vain virastokohtaisesti. Useiden hallinnonalojen palvelukeskukset ovat tästä hyviä esimerkkejä. Valtionhallinnon tehtävien uudella toimintoperusteisella alueellistamisella levitetään osaamista ja hyvinvointia koko maahan sekä voidaan lievittää pääkaupunkiseudun ja etelän keskusten kasvupainetta. Hajasijoittaminen koskee sellaisia tehtäviä, joita voidaan tehdä etätyönä. Tavoitteena on luoda hajautetun hallinnon mallimaa ja hajautuneempi yhteiskunta, hyvinvoinnin tasaisempi jakautuminen koko maassa, osaamisen leviäminen maanlaajuisesti ja erityisesti digitaalisen osaamisen vahvistaminen koko maassa.

Sisältö ja kohdejoukko

Kartoitetaan valtionhallinnon sellaiset pääkaupunkiseudulla olevat tehtävät, joiden suorittaminen tapahtuu pääasiassa tietoverkossa. Näiden tehtävien osalta tehdään suunnitelma, jossa aina ko. tehtävissä eläkkeelle jäävän henkilön vakanssi ja työtehtävät siirretään Itä- ja Pohjois-Suomen alueelle.

Valmistelusta vastaava taho

Päävastuussa VM, kaikki ministeriöt ja niiden alainen keskushallinto.

Toteutusaikataulu

Valmistelu käynnistetään 2013

Resursointi-arvio

Ratkaisu ei edellytä määrärahaa, vaan säästää esim. edullisempina toimitilakustannuksina vuositasolla useita miljoonia euroja.

4.1.3. Etätyön palvelukeskukset kasvuyrittäjyyden kehitysympäristönä

Tavoite

Etätyön edistäminen on Itä- ja Pohjois-Suomen kehityksen kannalta tärkeää. Sen kannalta on olennaista tukea sijainnista riippumatonta työskentelyä ja kehittää etätyöskentelyn mahdollisuuksia mm. matkailukeskuksissa. Tähän liittyen tavoitteena on luoda matkailukeskusten yhteyteen hyviä ympäristöjä etätyön tekemiselle ja hyödyntää näitä ympäristöjä paikallisten yritysten kehittämiseen ja verkottumiseen Toimenpiteen avulla luodaan matkailukeskusten etätyötiloista alueen yritysten ja lomalla tai työmatkalla olevien yrittäjien ja työntekijöiden kohtaamis- ja verkostoitumispaikkoja. Samalla tarjotaan tilat ja toimintamallit mm. kansainvälisten asiakastapaamisten järjestämiseen videoteitse.

Toimenpiteen sisältö ja kohdejoukko

Perustetaan Itä- ja Pohjois-Suomen matkailukeskusten yhteyteen etätyökeskuksia, joissa on paitsi hyvät valmiudet digitaaliseen tiedonsiirtoon, myös saatavilla liiketoimintapalveluja tarvittaessa. Keskukset tarjoavat loma- ja kakkosasunnoissa oleskeleville yritysten henkilöille erinomaiset edellytykset työskentelyyn, mm. videoneuvottelujen järjestämiseen sekä työn ja vapaa-ajan yhdistämiseen. Etätyökeskusten tarjoamia mahdollisuuksia voivat hyödyntää myös paikalliset kasvuyritykset, jotka voivat samalla verkottua muualta tulevien yritysten kanssa. Keskukset tarjoavat palveluitaan myös ulkomaalaisille yrityksille, jolloin huomio on erityisesti venäläisissä yrityksissä. Palvelukeskukset toimivine infrastruktuureineen voivat tukea myös kansainvälisten AV-tuotantojen houkuttelemista. Etätyökeskusten merkitys on huomattu alueen matkailukeskuksissa ja niiden suunnitelmia tämän tyyppisten palvelukeskusten kehittämiseen on tekeillä.

Toimenpiteessä rakennetaan verkosto, jossa ovat mukana matkailukeskusten etätyöympäristöt, valtakunnalliset etätyön mahdollistavat ympäristöt (hotellit, business centerit jne.) ja kansainväliset etätyöympäristöt (esim. Finpron tai suurlähetystöjen tilat).

- Rakennetaan valittujen matkailukeskusten yhteyteen etätyötilat: lounge -tyyppiset oleskelutilat, työpisteet, videoneuvotteluyhteyksillä varustetut neuvotteluhuoneet
- Etätyötilojen yhteydessä tarjotaan toimivia etätyöratkaisuja yritysten ja matkailijoiden käyttöön (esim. kannettavat tietokoneet/tabletit + videoneuvotteluyhteydet jne.)
- Etätyötiloissa järjestetään säännöllisiä virtuaalilaisuuksia (koulutukset/seminaarit), jossa eri pisteet (esim. Vuokatti, Moskova, Pariisi) ovat videoneuvotteluyhteydellä yhteyksissä toisiinsa ja eri paikoista luennoidaan ja samalla keskustellaan aihepiiristä
- Kartoitetaan ja rakennetaan yhteistyö (+ perustetaan etätilat) ulkomailla oleviin pisteisiin (esim. Finpro ja suurlähetystöt)
- Kartoitetaan ja rakennetaan yhteistyö (+ perustetaan etätilat) kotimaassa oleviin pisteisiin (esim. yrittäjäjärjestöjen tilat, hotellit, business centerit): yritykset (hotellit yms.) rakentavat tilat omien suunnitelmiansa mukaisesti
- Rakennetaan verkostossa olevien etätyötilojen yhteinen verkkosivusto, jossa on kuvattu kaikkien tilojen sijainti ja palvelut
- Verkostoon otetaan mukaan tahoja, joiden etätyötilojen teknologiat toimivat saumattomasti yhteen

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: toteutuksesta ja valmistelusta vastaavat matkailukeskukset, maakunnan liitot, ELY:t

Toteutusaikataulu

2013 konseptointi ja ensimmäisten kumppanuuksien rakentaminen

2013–2014 etätyöympäristöjen rakentaminen

2014–2015 Koko verkoston rakentaminen

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Liittyy läheisesti toimintojen alueellistamiseen sekä etätyön mahdollisuuksien laajentamiseen ja edistämiseen

Monistaminen ja skaalautuvuus (laajentamismahdolliset)

Malli on kaikkien hyödynnettävissä sekä kansallisesti että maailmanlaajuisesti. Toiminnassa mukana olevat sitoutuvat jakamaan toiminnasta saatuja kokemuksia ja toimintamalleja.

4.1.4. Etätöiden houkuttelevuuden lisääminen työhuonevähennystä kehittämällä

Tavoite

Toimenpiteen tavoitteena on edistää etätöiden tekemistä Itä- ja Pohjois-Suomen alueella nostamalla työhuonevähennystä valtion tuloverotuksessa. Toimenpiteen tehokas toteutus edellyttää myös nopeiden laajakaistayhteyksien turvaamista kaikkialla maassa.

Sisältö ja kohderyhmät

Toteutetaan Itä- ja Pohjois-Suomen alueella kokeilu, jossa etätöntyöntekijöille myönnetään korotettu työhuonevähennys. Kohteena ovat sekä yritysten että julkisen sektorin työntekijät, joiden tehtäviä voidaan hoitaa etätöinä.

Valmistelusta vastaava taho

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: VM, LVM

Toteutusaikataulu

Valmistelu 2013, voimaan 2014

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Tukee strategian tavoitetta edistää etätöiden tekemistä Itä- ja Pohjois-Suomen alueella.

4.1.5. Hajautetun uusiutuvan energiantuotannon edistäminen

Tavoite

Edistää hajautettua, paikallisiin ja uusiutuviin energialähteisiin perustuvaa energiantuotantoa, mikä lisää paikallista ja alueellista energiahuoltovarmuutta sekä edistää alueen kilpailukykyä ja työllisyyttä. Toimenpiteen avulla edistetään Itä- ja Pohjois-Suomen merkittävän hajautetun energiantuotannon potentiaalin käyttöönottoa. Toimenpiteen tavoitteena on luoda joustavia käytäntöjä pientuottajien sähköntuotannon mahdollistamiseksi ja edistämiseksi sekä tunnistaa ja purkaa niitä esteitä, jotka nykyisellään liittyvät sähkön myymiseen esim. kuluttajalta tai yhteisöltä toiselle. Kokeilulla lisätään hajautetun bioenergian käyttöä ja luodaan käytännön teknisiä ja taloudellisia ratkaisuja pientuotannon liittämiseksi sähköverkkoon.

Sisältö ja kohdejoukko

Valitaan Itä- ja Pohjois-Suomen alueelta kaksi paikallista sähköyhtiötä pilottikohteiksi hajautetun uusiutuvalla energialla toteutettavan nettomittaroinnin kokeiluun. Kokeilun aikana piensähköntuottaja saa saman hinnan sähköntuotannostaan kuin mitä itse maksaa veroineen. Maksimissaan pientuottaja voi saada saman verran hyvitystä, kuin itse ostaa sähköä verkosta - omalla pientuotannollaan voisi kompensoida koko sähkölaskunsa. Sähkömittari siis "pyörii väärin päin" silloin, kun pientuottaja tuottaa sähköä verkkoon yli oman tarpeensa. Verkon haltija määrittelee, montako pientuottajaa se voi tai haluaa ottaa kokeilun piiriin. Määrärahalla voidaan kokeilun piiriin ottaa 4-5 vuodeksi useampi sata pientuottajaa.

Pientuottaja voi olla alle 30 KVA:n laitos, joka toimii tuuli-, aurinko-, biokaasu-, puupohjaisella polttoaineella. Pilottiraha annetaan ainoastaan sähkön tuotantotukena ja piensähköntuottajalle ei makseta mitään rahana. Pilotointiin osallistuvat maksavat itse kaikki investoinnit. Pilotointiin osallistuvaa sähköyhtiötä kompensoidaan tulonmenetyksestä siirtomaksun osalta. Valtiolta jää saamatta sähkövero ja alv. pientuotannon osalta. Mikäli tuen määrä on 75 euroa / MWh ja keskimäärin pientuottajalta kompensoidaan 10 MWh, 300 kokeiluun osallistuvaa maksaisi verotulojen menetyksenä tai kompensoitavana siirtomaksuna noin 900.000 euroa neljän vuoden aikana. Jos käyttäjät investoisivat keskimäärin 20.000 e (alv 0), pelkästään arvonlisäveron tuotto valtiolle olisi suurempi ja hanke maksaisi itsensä etukäteen jo investointivaiheessa.

Valmistelusta vastaava taho(t)

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: sähköyhtiöt, YM

Toteutusaikataulu

Suunnittelu ja esiselvitys kevät 2013, pilotointi 2014 – 2017, levitys 2017 -

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

EU:n ilmasto- ja energiapoliittiset tavoitteet edellyttävät uusiutuvan energian käytön lisäämistä 28 prosentista 38 prosenttiin energian loppukulutuksesta vuoteen 2020 mennessä. Kansallinen energia- ja ilmastostrategia, jota parhaillaan päivitetään, linjaa myös uusiutuvan energiantuotannon edistämisestä.

Monistaminen ja skaalautuvuus (laajentamismahdolliset)

Toimenpiteessä luodaan toimintamalli, joka on suoraan hyödynnettävissä pientuottajien sähköntuotannon edistämisessä. Toimenpiteet tehdään avoimen tiedon periaatteiden mukaisesti.

Resursointi

Hankkeen kustannuksiksi on arvioitu noin 1 miljoonaa euroa.

4.1.6. Local is global - luonnontuotteet kiinni matkailuvirtaan

Tavoite

Itä- ja Pohjois-Suomen paikallisille luonnontuotteille luodaan vahva brändi, joka tunnetaan paikallisesti ja matkailijoiden keskuudessa ja joka tukee matkailumarkkinointia. Sen avulla luodaan logistisesti ja markkinoinnillisesti vahva verkosto, joka pystyy vastaamaan paikalliseen, mutta erityisesti matkailukeskusten lähiruuan ja luonnontuotteiden tarpeeseen. Lisäksi luodaan vahvoja ja laadukkaita tuoteperheitä sekä niille helppo ja laadukas saatavuus erityisesti matkailukeskuksissa. Toimenpiteillä vahvistetaan Itä- ja Pohjois-Suomen kestävä kehitystä ja vahvaa luontomatkailuimagoa, lisätään matkakohteiden houkuttelevuutta sekä kehitetään yritys-toiminnan mahdollisuuksia maaseudulla. Luodaan maaseudulle uutta toimintakulttuuria kysyntälähtöisen tuotannon kehittämiseksi.

Sisältö ja kohdejoukko

Alueiden tuotteille luodaan markkinointikanava ja vahva brändi. sekä verkostot, joilla maaseudulla tuotettavat luonnontuotteet, lähiruoka, käsityöt ja kulttuuriperinne saatetaan kiinni matkailuvirtaan ja yhteistyöhön matkailusektorin kanssa. Maaseudun tuotteiden markkinointi kytketään osaksi matkailumarkkinointia ja matkailuyritysten jokapäiväistä toimintaa. Samalla kehitetään logistisia ratkaisuja lähituotannon kannattavuuden parantamiseksi (esim. lähiruokaterminaalit). Toimenpide edellyttää myös liiketoimintaosaamisen lisäämistä yrityksissä mm. kysyntälähtöisessä tuotekehityksessä ja julkisissa hankinnoissa sekä pääomarahituksen varmistaminen.

Kohdejoukkona maaseutu-, luonnontuote-, matkailu-, hyvinvointi- ja käsityöalan yritykset sekä julkiset keittiöt

Valmistelusta vastaava taho(t)

Koillis-Suomen kehittämissyhtiö Naturpolis Oy. yhteistyötahoinaan muut alueelliset kehittämissyhtiöt, Arktiset aromit, MTT, MMM/lähiruokaohjelma, TEM, ProAgria, yliopistot

Toteutusaikataulu

Esiselvitys kevät 2013, hankkeistaminen 2013 kevät ja syysy, hankkeet 2014 - 2016

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

MM. hallitusohjelmaan kirjattu lähiruokaohjelma, Sitran Maamerkit-ohjelman mukaiset maaseudun uudet mahdollisuudet, Koillis-Suomen elinkeinostrategia ja maakuntien elintarvikestrategiat

Monistaminen ja skaalautuvuus (laajentamismahdolliset)

Brändityö toteutetaan alueiden tarpeet huomioiden siten, että markkinoinnillinen linja ja toimintatavat suunnitellaan yhteisesti, mutta alueiden omaleimaisuutta korostaen. Verkostoitumisen ja tuotanto- sekä logististen ketjujen testaamisen kautta saatavat kokemukset kerätään koko alueen toimijoiden käyttöön ja alueellisia toimijoita kannustetaan uusien toimintatapojen testaamiseen. Yhteinen brändi ja tuotemerkit tuovat merkittävät synergiaedut kotimaisessa ja erityisesti kansainvälisessä markkinoinnissa.

Resursointi

Hankkeen kustannukset ovat noin 3,5 miljoonaa euroa.

4.1.7. Harvaan asuttujen alueiden uudet palvelukonseptit

Tavoite

Tavoitteena on tuoda erilaiset palvelut ja niihin liittyvät palveluratkaisut kaikkien saataville ajasta ja paikasta riippumatta. Tavoitteena on kartoittaa Suomessa käytössä tai testauksessa olevat toimenpiteet ja hyödyntää niitä ottamalla laajamittaisesti käyttöön uusia palvelukonsepteja, joista voidaan myös rakentaa menestyksellisiä vientituotteita. Tavoitteena ei ole kehittää uutta tekniikka vaan käyttää hyväksi olemassa olevia teknologioita ja luoda niiden pohjalta uusia palvelukonsepteja ja -ratkaisuja. Toimenpiteiden avulla pyritään edistämään turvallista asumista, hyvinvointiteknologiaa ja yhteisöllisiä palveluita. Tavoitteena on

- Kotona asumisen mahdollistaminen, pidentäminen ja tukeminen
- Henkilökunnan työpanoksen parempi kohdentaminen
- Palvelurakenteen analysointi ja palveluiden parantaminen
- Kustannustehokkuuden ja laadun lisääminen kunnissa ja kuntayhteistyössä
- Asumistapojen muutoksen ennakointi
- Vanhusten hyvinvointi ja parempi elämänlaatu tutussa ympäristössä
- Omaisten ja henkilökunnan vuorovaikutusmahdollisuuksien lisääminen
- Tietotekniikan arkipäiväistäminen: helppokäyttöisyys ja vuorovaikutteisuus

Sisältö ja kohdejoukko

Pilotoidaan julkisten palveluiden uusia palvelukonsepteja osana kuntauudistusta. Yhdistyville kunnille myönnetään kohdennettuja määrärahoja em. kehittämistyöhön. Rahoitusta voivat saada ns. isäntäkunnat, jotka kehittävät uuden kuntarakenteen ulkopuolelle jääville syrjäisemmille kunnille palveluja. Kartoitetaan harvaan asuttujen alueiden asukkaille ja yrityksille suunnatut kustannustehokkaat palvelukonseptit ja levitetään hyviä käytäntöjä. Selvitetään erityisesti digitaaliset palvelut, liikkuvat palvelut ja yhteistyö palvelutuotannossa.

Pilotointia varten perustetaan 2-3 hengen projektiryhmä, joka vastaa toteutuksesta. Projektiryhmän tukena on 5-7 hengen neuvonantajaryhmä, joilla on tietoa ja näkemystä käytössä olevista menetelmistä. Hankkeessa kartoitetaan ja sovelletaan nykyisin käytössä tai testauksessa olevia hyviä käytäntöjä esim. Kainuussa. Samalla selvitetään sellaiset yritykset ja järjestöt, jotka voivat tarjota nykyisiä palveluita uudella tavalla ja monistaa niitä koko maahan ja myös vientiin.

Esimerkkejä pilottitoteutuksista ovat mm.

1. Kuntien, valtion ja yritysten asiointipalveluiden tasapuolinen saanti
2. Kuntien ja valtion sote -palveluiden tehostaminen
3. Nuorisolle tarjottavat digitaaliset palvelut
4. Palvelutuottajamallin rakentaminen

Kohdejoukkona ovat kuntien palveluista vastaavat ja palveluyrittäjät sekä kolmas sektori.

Valmistelusta vastaava tahot

TEM yhdessä seuraavien tahojen kanssa: maakunnan liitot, STM, VM, Lapin yliopisto ja Itä-Suomen yliopisto. Pilottikohteena Itä-Lapin ja Itä-Suomen kuntia.

Toteutusaikataulu

Esisuunnittelut ja kartoitukset, pilotointisuunnittelu, palvelutuotantoklusterin kokoaminen 2013

Toteutus, tutkimus, koordinointi, raportointi, levitysmallit 2014–2015

Mahdolliset liittymäkohdat muihin hankkeisiin

SITRA:n ohjelmat esim. Maamerkit -ohjelma, STM:n strategiset vanhusohjelmat, vanhuspalvelulaki.

Monistaminen ja skaalautuvuus (laajentamismahdolliset)

Kuntiin kohdentuvien tutkimustulosten ja pilottitoteutusten kautta kehitettävät levitysmallit ja hankkeiden tulokset ovat kaikkien käytettävissä.

Resursointi

Hankkeen kustannuksiksi on arvioitu noin 9,0 miljoonaa euroa.

5. MAHDOLLISUUKSIEN HYÖDYNTÄMINEN EDELLYTTÄÄ TOIMIVIA YHTEYKSIÄ

Työryhmä ei tee esityksiä yksittäisistä liikennehankkeista.

Liikenne- ja tietoliikenneyhteyksillä on poikkeuksellisen suuri merkitys Itä- ja Pohjois-Suomessa. Alueen kehittämispotentiaalin hyödyntämisen kannalta on tärkeää, että liikennehankkeita päätettäessä tämä näkökohta huomioidaan. Ilman toimivia yhteyksiä sekä alueen sisällä että kansallisesti ja kansainvälisesti Itä- ja Pohjois-Suomen monet mahdollisuudet jäävät toteutumatta.

Alueen liikennetarpeiden huomiotta jättäminen ei vaikuttaisi vain Itä- ja Pohjois-Suomen omaan kehitykseen, vaan koko maan hyvinvointiin ja kansainväliseen kilpailukykyyn.

Osana arktista ulottuvuutta työryhmä korostaa kansallisesti tärkeimpänä strategisena liikennehankkeena rautatieyhteyden saamista Jäämerelle. Hankkeen suunnittelua on edistettävä pikaisesti ja käytännön toteutukseen varauduttava tulevilla vaalikausilla.

Liikennejärjestelmillä ja niiden toimivuudella sekä nopeilla tietoliikenneyhteyksillä on globaalissa, verkottuneessa maailmassa ensiarvoisen tärkeä merkitys alueiden kilpailukykyille ja kehitykselle. Niiden merkitys korostuu Suomen kaltaisessa pinta-alaltaan suuressa, mutta harvaan asutussa maassa.

Alueellisen ja taloudellisen kehityksen selkäranka on toimiva infrastruktuuri ja logistiikka, joka tukee tavaroiden, palvelujen, osaamisen, työvoiman ja pääomien liikkuvuutta. Lisäksi Itä- ja Pohjois-Suomen luonnonvarojen hyödyntäminen sekä myös mm. matkailun, energiantuotannon ja luonnonvarojen hyödyntäminen sekä palvelujen hajautetut ratkaisut edellyttävät toimivaa ja kattavaa liikennejärjestelmää. Tieinvestointien osalta Itä- ja Pohjois-Suomen kaiken kehityspotentiaalin hyödyntäminen ei edellytä vain toimivaa rautatie- ja päätieverkostoa vaan myös erityisesti alemman asteisen tieverkon kehittämistä ja ylläpitoa (matkailu, kaivostointiminta, maa- ja metsätalous).

Kansainvälisen yritystoiminnan, matkailun ja huipputason tutkimus- ja koulutusosaamisen ylläpito edellyttävät toimivia kansainvälisiä lentoyhteyksiä. Itä- ja Pohjois-Suomessa on säilytettävä valtion ylläpitäminä em. toimintojen tarvitsema nykytasoinen kattava lentokenttäverkosto. Lentoliikenne näille kentille tulee tarvittaessa turvata vähäliikenteisten reittien kilpailutuksella ja joukkoliikenteen määrärahoista myönnettävällä tuella, mikä edellyttää ko. määrärahojen lisäämistä.

Venäjän mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää joustavia, toimivia ja tehokkaita rajanylitysmahdollisuuksia sekä rajanylitykseen liittyviä palveluita ja niiden saavutettavuutta. Rajanylityspaikkojen kapasiteettia tulee lisätä, erityisesti ottaen huomioon mahdollinen viisumivapaus.

Muita mainittavia alueen saavutettavuuden parantamiseen liittyviä hankkeita ovat mm. Saimaan kanavan ympärivuotisen meriliikenneyhteyden mahdollisuuksien selvittäminen.

Nopeiden ja tehokkaiden sekä kattavien laajakaistayhteyksien saavutettavuus kaikkialla maassa on alueiden kilpailukykyyn kannalta nykyisin olennaisen tärkeää. Monien työryhmän tekemien toimenpide-ehtotusten toteuttaminen on riippuvainen näiden yhteyksien olemassaolosta ja saavutettavuudesta. Tulevaisuudessa nopeiden yhteyksien merkitys tulee entisestään kasvamaan, koska mm. etätyö ja yhteisöllisten palvelujen kehittäminen edellyttää nopeampien yhteyksien olemassaoloa. Täten nopeiden ja tehokkaiden laajakaistayhteyksien rakentaminen on yksi Itä- ja Pohjois-Suomen kehityksen ja kaiken olemassa olevan potentiaalin hyödyntämisen perusedellytys.

Työryhmän ainoa erillinen toimenpide-esitys koskee kuljetustuen jatkamista (toimenpide 5.1.1.). Kuljetustuki on ollut merkittävä alueen sijainnista johtuvan haitan korvaaja ja sillä voidaan myös kompensoida osaltaan rikkidirektiivin voimaan astumisesta aiheutuvia lisäkustannuksia alueen elinkeinotoiminnalle.

5.1.1. Itä- ja Pohjois-Suomen yritysten kilpailukykyyn varmistaminen kuljetustuella

Tavoite

Valtioneuvoston asetus alueellisesta kuljetustuesta (21/2009) päättyy vuoden 2013 lopussa. Kuljetustuki on ollut n. 6 milj. euroa/vuosi, ja sen maksaminen päättyy vuonna 2013 samalla, kun yritystukia kokonaisuudes-

saan vähennetään. Hallituksen vuoden 2013 budjettiesityksessä momentin 32.30.44 kohdalla todetaan, että kuljetustukikokeilu päättyy 31.12.2013. Osittain kuljetustukea maksetaan vielä 2014 aikana.

60 % alennus kuljetustukeen on nostanut esille kuljetustuen merkityksen itä- ja Pohjois-Suomen harvaan asutujen alueiden yritysten kilpailukyvyille. Kuljetustuki on ollut merkittävä sijainnista johtuvan epäedun pienentäjä. Tuella voidaan tukea pääomien hakeutumista myös harvaan asutuille alueille, jos alueen muut luontaiset kilpailuedellytykset ovat kunnossa. Mm. Ruotsissa kuljetustuki on kymmenkertainen Suomeen verrattuna.

Kuljetustuen päättyessä on nopealla aikataululla suunniteltava, miten jatkossa varmistetaan yritysten kilpailukyky pitkien etäisyyksien alueilla.

Sisältö ja kohdejoukko

TEM perustaa työryhmän valmistelemaan kuljetustuen jatkumista vuoden 2013 jälkeen.

Kohdejoukkona ovat Itä- ja Pohjoissuomen tuotannolliset yritykset.

Toteutusaikataulu

Valmistelu käynnistetään välittömästi, tuki 2015 alkaen

Resursointi-arvio

Hankkeen kustannusluokka on noin 6M€/vuosi vuodesta 2015 alkaen

6. KANSAINVÄLISET YHTEISTYÖHANKKEET

Itä- ja Pohjois-Suomen alueella on valmisteilla useita erilaisia kansainvälisiä yhteistyöhankkeita, joista ohessa on mainittu Sodankylään sijoitettava EISCAT3D – tutkajärjestelmä sekä Pyhäjärvelle suunniteltu LAGUNA – hiukkasfysiikan tutkimuskeskus. Hankkeet ovat suuria kansainvälisiä yhteistyöhankkeita, joilla voi olla huomattavia sekä tutkimukseen, innovaatiotoimintaan että myös yritystoimintaan liittyviä vaikutuksia. Työryhmä tukee kyseisiä hankkeita ja niiden toteutusta.

6.1.1. EISCAT3D-tutkajärjestelmä

Tavoite

Kansainvälisellä tieteellisellä EISCAT -järjestöllä (<http://www.eiscat.se/>) on tarkoitus rakentaa moderni, maailman kärkeen tähtäävä tutkajärjestelmä EISCAT3D, jolla tutkitaan mm. arktista ylempää ilmakehää ja siinä ilmenevää ilmastomuutosta sekä avaruussään vaikutuksia esim. satelliittien toimintaan ja GPS- navigointijärjestelmiin. Tutkajärjestelmä koostuu yhdestä lähetinasemasta ja useasta vastaanotinasemasta. Tavoitteena on saada Suomeen ainakin yksi EISCAT3D tutka-asema.

Sisältö ja kohdejoukko

EISCAT3D-tutkan rakentaminen, johon osallistuvat eri maiden tutkimus- ja rahoittajaorganisaatiot. Hanke edellyttää usean kymmenen miljoonan rahoitusta, mihin osallistuvat kaikki hankkeeseen osallistuvat maat. Koska tutkat tulevat sijaitsemaan Pohjois-Fennoskandiassa, on Norjalla, Ruotsilla ja Suomella erityisasema (ns. isäntämaita) ja Suomelta toivotaan samanlaista panostusta kuin muilta Pohjoismailta.

Suomalaisten asiantuntemusta ja erityisosaamista tarvitaan hankkeen toteutuksessa. Hanke sisältää myös merkittävän kaupallisen osuuden, koska kukin tutka-asema tulee sisältämään kymmeniätuhansia antennielementtejä ja niihin liittyvää elektroniikkaa.

FP7 EISCAT3D-projekti loppuu lokakuussa 2014 ja tutkaa voidaan alkaa rakentaa pian tämän jälkeen. Koska tutkat ovat modulaarisia, niitä voidaan rakentaa myös vaiheittain.

Valmistelusta vastaavat tahot

Toteutuksesta vastaa EISCAT-järjestö, jonka päämaja sijaitsee Kiirunassa, Ruotsissa. EISCAT3D-tutkajärjestelmää suunnitellaan EU FP7-projektissa, jossa on mukana mm. Oulun yliopisto (sis. Sodankylän Geofysiikan Observatorion ja Oyj:n Fysiikan laitoksen)

Toteutusaikataulu

Suunnitteluvaihe 2010 - 2014, rakentaminen 2014 - 2016, toiminta 2016 - 2046.

Liittymäkohdat muihin hankkeisiin

Sodankylän geofysiikan observatorio on rakentanut KAIRA -vastaanottimen Kilpisjärvelle 2011–2012. Sillä voidaan vastaanottaa sekä nykyisen Tromssassa sijaitsevan EISCAT -tutkan että tulevaisuuden EISCAT3D-tutkan signaalia. Lisäksi KAIRA toimii uusien teknologioiden kehitysalustana EISCAT3D FP7-projektissa. EISCAT3D on mukana EU:n suuren mittakaavan tutkimusinfrastruktuurien ympäristötieteiden ESFRI – tiekartalla. EISCAT3D ja avaruustutkimus ovat mukana Oulun yliopiston strategiassa. Hanke liittyy myös arktisen osaamisen hankekokonaisuuteen

Resursointi

Kyseessä on useiden miljoonien eurojen suuruinen hanke, jonka rahoitus koostuu kaikkien mukana olevien maiden panostuksesta hankkeen toteutukseen.

6.1.2. LAGUNA – hiukkasfysiikan tutkimuskeskus

Tavoite

Tuetaan hiukkaskiihdyttimen vastaanottimen sijoittamista Pyhäjärvelle.

Hankkeen taustalla on eurooppalaiset astrohiukkasfysikot, jotka muodostivat vuonna 2006 LAGUNA (Large Apparatus for Grand Unification and Neutrino Astrophysics) -konsortion uuden sukupolven maanalaisen suurkokeen tai -kokeiden toteuttamiseksi Euroopassa. LAGUNA -konsortion päätavoitteena on toteuttaa yhteiseurooppalainen suuren mittakaavan maanalainen astrohiukkasfysiikan tutkimusinfrastruktuuri. Pyhäjärvi, jossa toimii jo suomalainen maanalaisen fysiikan tutkimuskeskus, on toinen potentiaalisimmista neutriinoilmaisimen sijoitusmaista.

LAGUNA-hanketta koordinoi ETHZ (Swiss Federal Institute of Technology Zürich) ja hankkeeseen osallistuvia organisaatioita on tällä hetkellä 39 - yliopistoja, tutkimuslaitoksia ja yrityksiä, Euroopasta ja myös Euroopan ulkopuolelta (yhteensä 12 maasta). Mukana ovat esimerkiksi Euroopan hiukkasfysiikan tutkimuskeskus CERN ja Japanin KEK, joka on toinen maailman johtavista alan tutkimuslaitoksista. Suomesta mukana ovat Helsingin, Jyväskylän ja Oulun yliopistot sekä teknisenä partnerina Kalliosuunnittelu Oy Rockplan Ltd.

Toimenpiteen sisältö ja kohdejoukko

Hankkeessa on tarkoitus rakentaa Pyhäjärvelle astrohiukkasfysiikan tutkimuskeskus, jonka avulla on mahdollista saavuttaa perustavaa laatua olevia tutkimustuloksia fysiikassa ja astrohiukkasfysiikassa. Tutkimuskeskuksen rakentaminen tulee kestämään noin 10 vuotta ja toimintavaiheen kesto on vähintään 30 vuotta. Tutkimuskeskus olisi ensimmäinen EU-maiden yhteinen tutkimuslaitos Suomessa, ja sillä olisi maailmanlaajuinen näkyvyys. Tutkimuskeskus lisäisi merkittävästi Suomen tieteen kansainvälisyyttä. Tutkimusinfrastruktuurilla olisi sen rakentamisen ja käytön aikana merkittäviä aluetaloudellisia vaikutuksia.

Kohdejoukkona ovat ensisijaisesti tutkijat, Helsingin, Oulun ja Jyväskylän yliopistot, Pyhäjärven kaupunki ja alueen elinkeino-yhtiöt

Valmistelusta vastaava taho

Oulun yliopiston Eteläinen Instituutti

Toteutusaikataulu

Selvitys sijaintipaikasta on käynnissä ja päätös on odotettavissa 2014.